

En kamp, en resa eller ett straff?

Konceptuella cancermetaforer i svenska tidningsartiklar

Julia Sandström

English title: A Struggle, a Journey, or a Punishment? – Conceptual Cancer Metaphors in Swedish News Papers

Julia Sandström

Vt 2016

Examensarbete, 15 hp

Examensarbete för magisterexamen: Svenska/Nordiska språk

Handledare: Marie Sörlin

Examinator: Jonas Carlquist

Sammandrag

Cancermetaforer är vanliga sätt att prata om och därmed tänka kring cancer. Trots detta saknas svensk forskning om ämnet. Syftet med denna uppsats har varit att undersöka vilka olika slags konceptuella metaforer som används om cancer i svenska språket såsom det speglas i tidningstext, och om de kan sägas vara skadliga för cancersjuka och deras anhöriga.

Materialet utgörs av 240 språkliga cancermetaforer från 101 svenska tidningsartiklar. Tidningsartiklarna har samlats in med hjälp av korpusen Mediearkivet och kommer från svensk storstadspress publicerad i januari 2016. De språkliga cancermetaforererna har identifierats med hjälp av metoden *Metaphor Identification Procedure* (MIP). De 240 språkliga cancermetaforererna i materialet realiserar sammantaget 15 konceptuella cancermetaforer. De sex vanligaste av dessa är (i fallande ordning) CANCER ÄR KAMP, CANCER ÄR MÄNNISKA, CANCER ÄR RESA, CANCER ÄR KRIG, CANCER ÄR RÄTTEGÅNG och CANCER ÄR JAKT. Resultaten tyder på att svenskan innehåller flera och varierade metaforer för cancer, även om kampmetaforen verkar vara vanligast. Trots vissa skillnader verkar det dessutom finnas en övervägande mängd likheter mellan metaforanvändningen i svenskan jämfört med engelskan.

Skadligheten hos de sex ovan nämnda konceptuella metaforerna har undersökts utifrån två infallsvinklar: vilket perspektiv metaforerna anlägger på cancererfarenheten samt vilken grad av agens de tillskriver de cancersjuka. Analysen av de sex konceptuella metaforernas skadlighet har visat att samtliga metaforer har såväl styrkor som svagheter, men för CANCER ÄR KAMP, CANCER ÄR KRIG och CANCER ÄR RÄTTEGÅNG överväger svagheterna styrkorna. I tidningsartiklarna är det betydligt vanligare att metaforerna sätter cancersjuka i en försvagad position där de saknar kontroll än i en stärkt position där de har möjlighet att påverka det som händer dem. Med tanke på de olika konceptuella metaforernas potentiella skadliga natur och potentiella skadliga användning verkar det finnas fog för den kritik som riktats mot kampmetaforen och rättegångsmetaforen.

Nyckelord: *metafor, cancermetafor, konceptuell metafor, metaphor identification procedure, kampmetafor, resemetafor, krigsmetafor, rättegångsmetafor*

Innehåll

Sammandrag	2
1 Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågeställningar	5
2 Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	6
2.1 Kognitiv semantik	6
2.1.1 Konceptuell metafor teori.....	6
2.2 Metaforer och sjukdomar	8
2.3 Tidigare forskning om lika typer av cancermetaforer	8
2.3.1 Två vanliga cancermetaforer – kamp och resa	9
2.4 Cancermetaforernas skadlighet.....	10
2.5 Cancermetaforer i tidningstext.....	11
3 Metod	12
3.1 Metod för att identifiera och klassificera metaforer	12
3.1.1 Definition av metafor och cancermetafor	12
3.1.2 Identifiering av språkliga cancermetaforer	13
3.1.3 Identifiering av konceptuella cancermetaforer	17
3.2 Metod för att undersöka metaforernas skadlighet	18
3.2.1 Metaforernas perspektiv	18
3.2.2 Metaforernas agens.....	19
4 Material	21
5 Olika typer av cancermetaforer	22
5.1 Språkliga metaforer om cancer	22
5.2 Konceptuella metaforer om cancer.....	25
5.2.1 Cancer är kamp.....	26
5.2.2 Cancer är människa	28
5.2.3 Cancer är resa.....	29
5.2.4 Cancer är krig.....	30
5.2.5 Cancer är rättegång	31
5.2.6 Cancer är jakt	31
5.2.7 Cancer är ett ting.....	32
5.2.8 Cancer är brottning och Cancer är boxning.....	32
5.2.9 Cancer är slagsmål och Cancer är bråk.....	33
5.2.10 Cancer är djur.....	33
5.2.11 Cancerforskning är utforskning, Cancersjuka är offer och Cancer är törnen	34

5.3 Sammanfattning	35
6 Metaforernas skadlighet.....	35
6.1 Metaforernas perspektiv	36
6.1.1 Cancer är kamp	36
6.1.2 Cancer är krig	37
6.1.3 Cancer är resa	39
6.1.4 Cancer är människa.....	40
6.1.5 Cancer är rättegång	41
6.1.6 Cancer är jakt	41
6.1.7 Sammanfattning	42
6.2 Metaforernas agens	43
6.2.1 Cancer är kamp	43
6.2.2 Cancer är krig.....	45
6.2.3 Cancer är resa	46
6.2.4 Cancer är människa	47
6.2.5 Cancer är rättegång.....	48
6.2.6 Cancer är jakt.....	49
6.2.7 Sammanfattning.....	49
6.3 Sammanfattning	50
7 Avslutande diskussion	51
7.1 Cancermetaforer i svenska språket	51
7.1.1 Jämförelse mellan svenska och engelska.....	52
7.2 Metaforernas skadlighet	53
7.3 Framtida forskning	54
Källor	55

1 Inledning

”Han förlorade kampen mot cancer”, ”hennes cancerresa var över”, ”hon fick en cancerdom” – det finns flera sätt att beskriva och därmed förstå cancer på. Forskning har visat att metaforerna för cancer är många och att de är viktiga redskap i konceptualiseringen av sjukdomen. Samtidigt finns det forskare som ställer sig kritiska till användningen av vissa cancermetaforer, exempelvis kampmetaforen, som de menar skulle kunna vara skadliga för cancersjuka och deras anhöriga på grund av bilden som skapas av sjukdomen. Genom att säga att någon förlorat kampen mot cancer antyder man till exempel att cancer är något den sjuke kunnat överleva bara hen kämpat tillräckligt hårt (se Reisfield & Wilson 2004:4025).

Det var med det sistnämnda i åtanke som jag i min kandidatuppsats undersökte användningen av kampmetaforer om cancer i svenska tidningsartiklar. Syftet var bland annat att undersöka hur kampmetaforen används och utifrån resultatet diskutera om den är lämplig att använda. Under min undersökning blev jag samtidigt medveten om att det i svenska språket finns många andra metaforer förutom kampmetaforen som används om cancer, och jag blev intresserad av att undersöka dessa närmare. Det är det jag gör i detta arbete.

Trots att engelsk forskning har visat att metaforer är viktiga för konceptualiseringen av cancererfarenheter finns det idag mycket lite svensk forskning om ämnet.¹ Med tanke på att cancer är en folksjukdom som drabbar var tredje person i vårt land (Västerbottens läns landsting 2011) är det viktigt att undersöka hur vi talar om cancer och vilka konsekvenser sättet vi talar om cancer får. Metaforer i tidningstext är särskilt viktiga, eftersom medias porträtteringar av sjukdomar kan ha stor påverkan på personer som är sjuka, deras anhöriga och allmänhetens syn på sjukdomar (Clarke 1992:105, Semino 2008:176).

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att undersöka vilka cancermetaforer som används i svenska språket såsom det speglas i tidningstext och om de olika metaforerna kan sägas vara skadliga eller inte för cancersjuka och deras anhöriga.

Mina frågeställningar är följande:

1. Vilka cancermetaforer återfinns i tidningsartiklarna?
 - a) Vilka språkliga cancermetaforer används i tidningsartiklarna?
 - b) Vilka olika typer av konceptuella cancermetaforer realiserar de språkliga metaforerna?
2. Är de konceptuella metaforerna potentiellt skadliga för cancersjuka och deras anhöriga?
 - a) Vilket perspektiv anlägger de konceptuella metaforerna på cancererfarenheten? Vilka aspekter av cancererfarenheten framhäver respektive döljer de olika konceptuella metaforerna?

¹ Till viss del håller detta på att förändras i och med det pågående projektet *Metaforer i palliativ cancervård*, ett samarbete mellan Lunds universitet, Linnéuniversitetet och Lancaster University som påbörjades i augusti 2015.

- b) Vilken grad av agens tillskriver de olika konceptuella metaforerna de cancersjuka? Ges eller tas agensen ifrån de sjuka, det vill säga sätts de cancersjuka i stärkande eller försvagande positioner?

2 Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

Detta avsnitt inleds med en kort genomgång av de teorier som är relevanta för arbetet, nämligen kognitiv semantik och konceptuell metafor teori. Därefter beskrivs den forskning som tidigare har bedrivits om cancermetaforer. Som nämnts i inledningen finns det mycket lite svensk forskning om ämnet; den forskning som redogörs för i avsnitten 2.2–2.5 är av det skälet framför allt engelsk.

2.1 Kognitiv semantik

Kognitiv semantik är en teoribildning inom vilken språket anses vara en integrerad del av människans olika kognitiva funktioner (Bergström 2010:6, Vogel 2011:19). Synen på språket är med andra ord holistisk; språket ses inte som en autonom kognitiv förmåga, åtskild från till exempel förmågorna att se, minnas och tänka abstrakt, utan som en av flera samverkande kognitiva förmågor i hjärnan (Croft & Cruse 2004:1–2, Bergström 2010:6, Vogel 2011:19). Att språket är integrerat med övriga kognitiva förmågor medför att språket kan antas reflektera tankemönster (Evans & Green 2006:5). Genom att studera språket kan man således studera andra kognitiva förmågor och bland annat undersöka hur vi strukturerar och organiserar våra tankar (a.a.).

Den kognitiva semantikens grundläggande princip är att språk handlar om betydelse (Geeraerts 2006:3). Man gör följande fyra grundläggande antaganden (Geeraerts 2006:3–6, Vogel 2011:21–24). Språklig betydelse är för det första perspektivistisk, vilket innebär att betydelse inte är en objektiv spegling av verkligheten utan att den anlägger ett perspektiv och därmed är delaktig i formandet av verkligheten. För det andra är språklig betydelse dynamisk och flexibel. För det tredje är språklig betydelse encyklopedisk (det vill säga innefattar kunskap om världen) samt integrerad med övriga kognitiva förmågor. Slutligen är språklig betydelse användnings- och erfarenhetsbaserad (a.a.).

2.1.1 Konceptuell metafor teori

Konceptuell metafor teori (hädanefter kallad KMT) är den nog mest välkända aspekten av kognitiv semantik (Geeraerts 2006:11). KMT introducerades 1980 av George Lakoff och Mark Johnson i deras verk *Metaphors we live by*. Lakoff & Johnsons syn på metaforer skiljer sig från den traditionella, inom vilken metaforer ses som något dekorativt, som ett stilgrepp, och som ett sätt att beskriva något med hjälp av något annat (Deignan 2005:2, Vogel 2011:61). Lakoff & Johnson (2003/1980:3–5) menar istället att metaforer är något vardagligt som ytterst handlar om förståelse. Som de uttrycker det: "The essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of thing in terms of another" (a.a. s. 5). En metafor ses inom KMT som en begreppslig relation där en enhet förstås genom en annan (Vogel 2011:62).

KMT menar att större delen av människans språk är metaforisk (Evans & Green 2006:289). Faktum är att all användning som går utanför ett ords konkreta betydelse ses som metaforisk (Vogel 2011:62). Metaforer genomgriper dock inte bara språket utan även tankar och handlingar. Människans konceptuella system anses vara metaforiskt av naturen och såväl vårt språk som våra tankar, attityder, handlingar och vår kunskap struktureras av metaforer (Lakoff & Johnson 2003/1980:3–39, Deignan 2005:13, Lakoff 2006:185).

Man skiljer inom KMT på så kallade *språkliga metaforer*, som verkar i språket, och *konceptuella metaforer*, som verkar i det konceptuella systemet (Vogel 2011:62). En konceptuell metafor är ett sätt att tänka kring och förstå en företeelse med hjälp av en annan. Det är en slags supermetafor som sammanfattar språkliga metaforer och visar vad de har gemensamt (a.a.). Språkliga metaforer, å andra sidan, realiserar konceptuella metaforer och speglar hur vårt konceptuella system är organiserat (Evans & Green 2006:303, Lakoff 2006:192, Semino 2008:11). Ett exempel på en språklig metafor är uttrycket *Anna besegrade cancer*, som realiserar den konceptuella metaforen CANCER ÄR KAMP. Konceptuella metaforer är ofta gemensamma för olika kulturer medan de språkliga metaforer som uttrycker dem kan skilja sig åt (Vogel 2011:66). Konceptuella metaforer kan vara hierarkiskt ordnade (Lakoff 2006:207). Till exempel kan den konceptuella metaforen CANCER ÄR KAMP ses som underordnad LÄKEMEDELSVETENSKAPEN ÄR KAMP (Williams Camus 2009:475). En underordnad konceptuell metafor ärver den överordnade metaforens struktur (Lakoff 2006:207).

Konceptuella metaforer har sin grund i våra erfarenheter (Lakoff & Johnson 2003/1980:39, Evans & Green 2006:295–296). När vi använder metaforer använder vi erfarenheter från ett visst område för att strukturera och förstå erfarenheter inom ett annat (Lakoff & Johnson 2003/1980:117, Vogel 2011:62). Det område som ska förstås kallas *måldomän* och det område från vilket erfarenheter hämtas kallas *källdomän* (Lakoff & Johnson 2003/1980:265, Vogel 2011:63). Formeln för en konceptuell metafor är (MÅLDOMÄN) ÄR (KÄLLDOMÄN) (Vogel 2011:63). I exemplet ovan, CANCER ÄR KAMP, är således CANCER måldomän och KAMP källdomän.

En metafors måldomän utgörs ofta av abstrakta koncept som till exempel känslor och idéer som är svåra att förstå och prata om med egna ord, medan källdomänen tenderar att vara mer lättfattlig och konkret (Lakoff & Johnson 2003/1980:115, Evans & Green 2006:297–298). Mellan en metafors måldomän och källdomän finns en metaforisk sammankoppling som består av ett antal korrespondenser (Svanlund 2001:15). Denna konceptuella sammankoppling brukar kallas domänmappning (eng. *cross-domain mappings*) (Svanlund 2001:14, Strzelecka 2003:45). Återgår vi till exemplet CANCER ÄR KAMP korresponderar till exempel kämpen i kampen med den sjuke, motståndaren med sjukdomen, eventuell seger med friskförklaring och eventuell förlust med död (jfr Lakoff 2006:190). Ingen måldomän struktureras dock helt av en källdomän (Lakoff & Johnson 1980:198). Därför tenderar det att finnas flera olika slags metaforer för ett och samma abstrakta koncept (a.a.).

En viktig aspekt av KMT är att en konceptuell metafor framhäver och döljer vissa sidor av ett koncept (Lakoff & Johnson 2003/1980:67, Evans & Green 2006:303). En konceptuell metafor fokuserar nämligen på en aspekt av ett koncept och kan således dölja de aspekter av konceptet som inte stämmer överens med metaforen (Lakoff & Johnson 2003/1980:10). En konceptuell metafor anlägger följaktligen ett perspektiv och kan antingen utveckla eller begränsa vårt tänkande (Deignan 2005:24, Williams Camus 2009:468). Olika typer av konceptuella metaforer för cancer, som till exempel CANCER ÄR KAMP och CANCER ÄR RESA,

fokuserar med andra ord på olika delar av cancerfarenheten och framhäver och döljer därmed olika aspekter av den.

2.2 Metaforer och sjukdomar

Metaforer är viktiga i såväl språkliga som konceptuella konstruktioner av sjukdomar (Semino 2008:175). De spelar en stor roll i medicin- och lekmanndiskurser, och de kan ha stort inflytande på såväl utövandet av medicin som upplevelsen av sjukdomen (Reisfield & Wilson 2004:4024). Eftersom sjukdomserfarenheter är komplexa, subjektiva, svårbeskrivbara och känsliga tenderar de att uttryckas och förstås genom metaforer (Skott 2002:231, Semino 2008:176, Semino m.fl. 2015:2). Cancer är inget undantag; forskning har visat att metaforerna för cancer är många och vanliga och att de används av både cancersjuka, anhöriga, vårdpersonal och media, dock med delvis olika syften. För cancersjuka kan metaforer till exempel vara ett sätt att känslomässigt och psykologiskt hantera och förstå sjukdomen, och metaforerna kan hjälpa dem att få självkänedom, mening, känslomässigt stöd och möjlighet till utveckling (Gibbs & Franks 2002:160–163). För vårdpersonal och forskare kan metaforer istället vara ett sätt att förmedla information om cancer (Semino 2008:176). Läkare kan till exempel använda metaforer för att hjälpa sina patienter förstå komplexa biologiska processer (Reisfield & Wilson 2004:4024).

2.3 Tidigare forskning om lika typer av cancermetaforer

De metaforer som används om cancer är många, olika och ibland motsägelsefulla. Några forskare som har undersökt vilka olika slags cancermetaforer som används är bland annat Bowker (1996), Gibbs & Franks (2002), Reisfield & Wilson (2004) och Williams Camus (2009).

Gibbs & Franks (2002) undersöker i sin studie metaforer i sex cancersjuka kvinnors samtal. Studien visade bland annat att cancersjuka använder flera och ibland motsägelsefulla metaforer för att konceptualisera sina cancererfarenheter, samt att de flesta metaforer som används om cancer baseras på vanliga, förkroppsligade erfarenheter (a.a. s. 140).

I undersökningen identifierade Gibbs & Franks (2002:149) 796 språkliga metaforer som tillsammans utgjorde 23 olika konceptuella metaforer. Av dessa var *CANCER IS AN OBSTACLE ON LIFE'S JOURNEY* den absolut vanligaste; det var med andra ord vanligt att cancer sågs som en del av eller som ett hinder på en resa, där resan motsvarar livet (a.a. s. 152–153). Några andra konceptuella metaforer som Gibbs & Franks (a.a.) identifierade var *EMOTIONAL STRENGTH IS PHYSICAL STRENGTH*, *CANCER AND ITS TREATMENT IS A GAME*, *THE BODY IS A MACHINE* och *CANCER IS WAR*.

Att de många språkliga metaforerna utgjorde ett mindre antal konceptuella metaforer tyder enligt Gibbs & Franks (2002:149) på att människor inte skapar ett stort antal egna metaforer utan att vi tenderar att dela en relativt stabil uppsättning av konceptuella metaforer för erfarenhetsdomäner som till exempel cancer. De olika typerna av metaforer gjorde det möjligt för kvinnorna i studien att bättre förstå de olika aspekterna av sjukdomen, behandlingen och läkandet (a.a. s. 142). Gibbs & Franks (a.a. s. 157) menar att vi använder olika metaforer vid olika tillfällen för att förstå erfarenheter, särskilt erfarenheter som cancer som i sig själva inte har tydliga strukturer.

Williams Camus (2009), å andra sidan, undersöker användningen av cancermetaforer i populärvetenskapliga nyhetstidningsartiklar från *The Guardian*. Hon identifierade sammanlagt 15 konceptuella metaforer om cancer och cancerforskning, varav de tre vanligaste var *CANCER IS WAR*, *CANCER CELLS ARE HUMAN BEINGS* och *CANCER IS A MACHINE* (a.a. s. 470–472). Även en resemetafor liknande den som var vanligast förekommande i Gibbs & Franks (2002) studie återfanns, nämligen *CANCER RESEARCH IS MOVEMENT FORWARD*. Andra konceptuella metaforer var bland annat *CANCER IS A PUZZLE*, *CANCER IS A RIDDLE* och *CANCER CELLS ARE ANIMALS* (Williams Camus 2009:470–472). I snitt användes 2,9 konceptuella metaforer i varje tidningsartikel (a.a.). Williams Camus (a.a. s. 465) menar att inget metaforiskt system ensamt kan representera cancerrelaterad kunskap. Flera konceptuella metaforer behövs för att utföra olika diskursiva funktioner och var och en bidrar ”according to its potential scope” (a.a. s. 492).

2.3.1 Två vanliga cancermetaforer – kamp och resa

Att *CANCER IS AN OBSTACLE ON LIFE’S JOURNEY* och *CANCER IS WAR* var de två vanligaste metaforerna i de två ovan nämnda undersökningarna är inte förvånande, då även flera andra forskare är av åsikten att de vanligaste sätten att prata om och tänka kring cancer är som en kamp eller en resa. Av denna anledning har en hel del uppmärksamhet ägnats åt cancermetaforer som rör just kamp och resa, och av samma anledning kommer nedan en kort fördjupning i de två metaforyperna.

De flesta forskare menar att den allra vanligaste metaforen som används om cancer är den som behandlar cancer som en kamp (se bland annat Skott 2002:231, Reisfield & Wilson 2004:4024 och Demmen m.fl. 2015:207). Denna metafor har behandlats delvis olika av olika forskare och går i den engelska forskningen under flera namn, till exempel *war metaphor*, *martial metaphor*, *violence metaphor*, *struggle metaphor* och *battle metaphor*. I detta arbete har dessa olika begrepp samlats under ett och samma namn, nämligen *kampmetafor*.

Kampmetaforen ger sjukdomen rollen som motståndare (Demmen m.fl. 2015:207). Cancern blir en främmande fiende som invaderar, och sjukdomen, behandlingen och kroppen befinner sig i en hård kamp (Skott 2002:231–234). Några som har undersökt kampmetaforer är bland annat Demmen m.fl. (2015) som i sin studie jämför hur cancersjuka, anhöriga och vårdpersonal använder kampmetaforer i intervjuer och internetforum. Några av de vanligaste kampmetaforerna i deras material var *fight*, *battle* och *struggle* (a.a. s. 214). En annan studie av kampmetaforer är min kandidatuppsats (Sandström 2015). Studien visade att kampmetaforer är vanliga även i svenska tidningsartiklar och i svenska språket i allmänhet. Åtta olika typer av kampmetaforer identifierades: Kamp, Icke-våldsamma aktioner, Egenskaper, Våldsamma aktioner, Stöd, Krig, Rättegång och Övriga (a.a. s. 21).

Att kampmetaforen är så vanlig finns det enligt Reisfield & Wilson (2004:4024–4025) flera anledningar till. Bland annat används kampmetaforen om många andra företeelser än cancer, till exempel om droger och fattigdom. Kampmetaforen är dessutom enkel att använda om cancer eftersom det finns en till synes perfekt metaforisk motsvarighet: det finns en fiende (cancern), en befälhavare (läkaren), en stridande (den sjuke), allierade (sjukvårdssystemet) och vapen (medicin). Slutligen ger kampmetaforen tillbaka en del av den makt och aggression som sjukdomen tagit ifrån de sjuka (a.a.). Det finns dock forskare som ifrågasätter att kampmetaforer med militär anknytning skulle dominera språket om cancer (se till exempel Seale 2001:324–325). Tanken är att kampmetaforer skulle kunna ha andra

associationer än militära, till exempel sportsliga eftersom många sportmetaforer baseras på kampmetaforer (a.a. s. 309–310).

Resemetaforen, å andra sidan (det vill säga den metafor som likställer cancererfarenheten med en resa), härstammar från den mer övergripande konceptuella metaforen LIFE IS A JOURNEY (se Reisfield & Wilson 2004:4026). Liksom kampmetaforen är resemetaforen universell och det finns en god metaforisk motsvarighet (a.a.). Resemetaforer konstruerar cancer som en väg och kan också tilldela cancer rollen som en följeslagare som den sjuke lever och reser med (Demmen m.fl. 2015:207, Semino m.fl. 2015:2). Resemetaforen skapar en bild av sjukdomserfarenheten som en process, i vilken den sjuke kan ta en mer eller mindre aktiv roll (Semino m.fl. 2015:5).

2.4 Cancermetaforernas skadlighet

Resemetaforen är den metafor som kampmetaforen ofta jämförs med (se till exempel Reisfield & Wilson 2004 och Semino m.fl. 2015). En fråga som cancermetaforforskningen har försökt besvara är om någon av de två metafortyperna är mer lämplig än den andra. Kampmetaforen har nämligen länge kritiserats för att vara skadlig för cancersjuka och i Storbritannien har man på grund av detta beslutat att i policydokument undvika att använda kampmetaforer och istället använda resemetaforer (Semino m.fl. 2015:1). Forskningen är dock inte helt överens om vad som gör en metafor skadlig eller inte, och nedan behandlas den pågående debatten om cancermetaforernas potentiella skadlighet.

Cancermetaforerna är som tidigare nämnt många och fyller flera viktiga funktioner. Metaforer kan bland annat hjälpa cancersjuka att förstå och kommunicera och på så vis symboliskt kontrollera sin sjukdom, och också hjälpa dem läka (Gibbs & Franks 2002:163, Reisfield & Wilson 2004:4024). Samtidigt pågår en diskussion i media² och bland forskare kring cancermetaforernas och framför allt kampmetaforens lämplighet. En anledning till detta är att valet av en metafor oundvikligen speglar en ideologisk ståndpunkt som i värsta fall kan ge en missvisande bild av sjukdomen (Williams Camus 2009:465).

En av de tidigaste och starkaste kritikerna till cancermetaforer är författaren Susan Sontag. I sin bok *Illness as a metaphor* kritiserar hon framför allt kampmetaforen, som hon menar har negativ påverkan på de sjuka eftersom den bland annat lägger skulden för sjukdomen på de sjuka (Sontag 1989:99). Att kampmetaforen kan få cancersjuka att känna skuld eller skam är ett av de viktigaste argumenten mot kampmetaforen (se till exempel Clarke 1992:115 och Semino m.fl. 2015:2). Kampmetaforen antyder att bara man kämpar tillräckligt hårt kan man vinna kampen, det vill säga bli frisk, vilket gör att det är den sjuke som sviker behandlingen istället för tvärtom (Reisfield & Wilson 2004:4025, Williams Camus 2009:478). Annan kritik som lyfts mot kampmetaforen är bland annat att den till sin natur är maskulin, maktbaserad, patriarkalisk och våldsam, och att för vissa cancersjuka är konflikt, kämpande och krig inte det föredragna sättet att hantera sjukdomen på (Reisfield & Wilson 2004:4025, se även Bowker 1996:101–102). Dessutom finns det en konceptuell svaghet med kampmetaforen: det finns inte några faktiska inkräktare, fienden är en själv, vapnen förstör urskillningslöst både fienden och försvaret (cancercellerna respektive immunsystemet) och slagfältet är den sjukas kropp (Reisfield & Wilson 2004:4025).

² Se till exempel Britz (2015) artikel *Cancersjuka dör inte för att de inte kämpar*.

Medan Sontag (1989:182–183) argumenterar för att kampmetaforen inte borde användas om sjukdomar överhuvudtaget, menar andra forskare att det inte är typen av metafor utan sättet den används på som avgör om en metafor är skadlig eller inte. Enligt denna syn är det inte önskvärt att förkasta alla eller vissa typer av metaforer såsom Sontag förespråkar. Semino (2008:176) håller till exempel med Sontag om att metaforer är skadliga när de bidrar till representationer av sjukdomar som är demoraliserande och förvirrande för de sjuka och deras anhöriga. Hon menar dock att metaforer inte automatiskt är skadliga eller välgörande (jfr Reisfield & Wilson 2004:4027), utan att det som spelar roll är hur den används och i vilken utsträckning individer har möjlighet att välja och använda metaforer som fungerar bäst för dem (Semino 2008:178).

En studie som stärker denna syn är Seminos m.fl. (2015:5), som i sin jämförande undersökning av kampmetaforer och resemetaforer konstaterar att kampmetaforen inte alltid är negativ och att resemetaforen inte alltid är positiv. Enligt Semino m.fl. (a.a. s. 3–5) kan kampmetaforen och resemetaforen användas av cancersjuka på både stärkande och försvagande sätt, det vill säga sätt som ökar eller minskar graden av agentskap som den sjuke har eller upplever sig ha. Semino m.fl. (a.a. s. 6) menar således att en metafors lämplighet borde bestämmas utifrån graden av agentskap som tillskrivs den sjuke. Detta är en åsikt som till viss del delas av Bowker (1996:91) som menar att känslan av kontroll är avgörande för cancersjukas välmående.

2.5 Cancermetaforer i tidningstext

Som nämnt i kapitel 1 kan medias porträtteringar av sjukdomar ha stor påverkan på personer som är sjuka, deras anhöriga och allmänhetens syn på sjukdomar (Clarke 1992:105, Semino 2008:176). Sjukdomar ges nämligen betydelse och bär attribut i media, och medias representation av sjukdomar kan få konsekvenser för de sjukas relationer, självbilder, ekonomiska och politiska positioner samt deras sociala värde (Clarke 1992:105–115). Medias representation av sjukdomar kan även påverka finansieringen av forskning, samt förebyggande åtgärder och behandlingar av sjukdomar (a.a.). I medias representationer av sjukdomar spelar metaforer ofta en viktig roll, särskilt i representationer av sjukdomar som cancer som väcker stor uppmärksamhet (Semino 2008:176). Några som har undersökt användningen av metaforer om cancer i tidningar är till exempel Clarke (1992), Seale (2001), Seale (2002) och Williams Camus (2009).

Clarke (1992) jämför hur några amerikanska tidningar under tidsperioderna 1961–1965 och 1980–1985 skrev om sjukdomarna cancer, hjärtsjukdom och AIDS. Även om hon inte uttryckligen studerar metaforer genomsyrar de hennes studie av tidningarnas porträtteringar av cancer. Cancer beskrevs i Clarkes (a.a. s. 108–115) material som ett ondskefullt, omoraliskt rovdjur, som en fiende som forskningen befinner sig i en kamp mot, och metaforiskt språk om krig och det militära var vanligt. Orsakerna till cancer betraktades som brottslingar och cancer sågs ofta som en dödsdom. Till viss del beskrevs de cancersjuka som ansvariga för sin sjukdom, eftersom det framställdes som att cancer kunde ha förhindrats om patienterna sökt vård tidigare eller haft en annan livsstil (a.a.).

Även Seale (2001), som undersöker användningen av det han kallar *struggle language* i nyhetsrapporteringar om personer med cancer, menar att kampmetaforer är vanliga i media. Förutom kamp och sport identifierade han i sitt material metaforer som hade med religion, straff, karuseller, immigration och balans att göra (a.a. s. 322–325). Enligt Seale (a.a.) är militära kampmetaforer antagligen vanligare i nyhetsrapporteringar om vetenskapliga försök

att hitta nya botemedel och behandlingar av cancer, än i nyhetsrapporteringar om personer med cancer likt de i hans studie. Han menar även att ingen forskning ännu har visat att medias användning av kampmetaforer skulle vara skadlig för personer med cancer (a.a.).

Som nämnt i avsnitt 2.3 undersökte Williams Camus (2009) användningen av cancermetaforer i populärvetenskapliga nyhetsartiklar i en brittisk tidning. Hon menar att metaforer är en nödvändig resurs för att överbrygga gapet mellan vårdarbetares konceptualisering och allmänhetens uppfattning av sjukdom (a.a. s. 466). Hennes studie visar att metaforer har en viktig funktion i populärvetenskapliga nyhetsartiklar, eftersom de hjälper till att konceptualisera abstrakt eller obekant kunskap på ett mer begripligt sätt (a.a. s. 492–493). Williams Camus (a.a.) identifierade tre primära kommunikativa funktioner för metaforer i populärvetenskapliga tidningsartiklar: metaforerna väcker läsarens intresse i rubriker, de hjälper till att strukturera och förklara vetenskaplig kunskap med mer bekanta ord och de hjälper till att strukturera texter och organisera berättelser till sammanhängande diskurser. Även Semino (2008:218) menar att metaforer används i populärvetenskapliga artiklar för att förklara, och också för att övertyga om vikten av och potentialen hos ny forskning.

3 Metod

I detta avsnitt beskrivs hur jag har gått till väga i min analys av de språkliga metaforerna som utgör arbetets material. De olika delarna av undersökningen beskrivs nedan utifrån de två frågeställningar som presenterades i avsnitt 1.1. Analysen är framför allt kvalitativ men har även kvantitativa inslag.

3.1 Metod för att identifiera och klassificera metaforer

I delanalys 1 har jag undersökt vilka olika språkliga och konceptuella cancermetaforer som används i ett urval av tidningsartiklar (se avsnitt 4). Identifieringen av cancermetaforerna har skett i två steg. Först identifierade jag de språkliga cancermetaforerna, sedan de konceptuella metaforerna som låg bakom de språkliga. De två delarna av analysen beskrivs nedan, efter definitionen av vad som i detta arbete avses med begreppen *metafor* och *cancermetafor*.

3.1.1 Definition av metafor och cancermetafor

Som nämntes i avsnitt 2.1.1 ses en *metafor* inom konceptuell metafor-teori som en begreppslig relation där en enhet förstås genom en annan (Vogel 2011:62, se också Semino 2008:1). Ett annat sätt att uttrycka det på är att en metafor är en domänmappning i det konceptuella systemet (Lakoff 2006:186), alltså sammanlänkningar, korrespondenser, mellan olika domäner i det konceptuella systemet (Strzelecka 2003:48). Det är denna definition av metafor som jag använder mig av i detta arbete.

Cancermetaforer definieras här som metaforer (såväl språkliga som konceptuella) vars måldomän är CANCER. Formeln är således CANCER ÄR (KÄLLDOMÄN) där källdomänen kan variera. Denna relativt snäva definition kan jämföras med till exempel Gibbs & Franks 2002 och Williams Camus 2009 som inkluderar fler metaforer än enbart de som har CANCER som

måldomän. Att begreppet cancermetafor kan användas om såväl språkliga som konceptuella metaforer beror på att en språklig metafor som realiserar en konceptuell metafor av typen CANCER ÄR (KÄLLDOMÄN) automatiskt kommer att ha CANCER som måldomän och därmed är en cancermetafor.

Avslutningsvis använder jag mig av en relativt bred tolkning av domänen CANCER. Till den räknas inte enbart sjukdomen, utan även den cancersjuka, behandling mot cancer, vård av cancersjuka samt forskning om cancer. Till domänen cancer hör med andra ord sådant som på ett eller annat sätt direkt rör eller är särskilt för sjukdomen cancer. Ett exempel på sådant som inte har räknats som tillhörande domänen CANCER är de anhörigas sorg när de cancersjuka gått bort. Sorg är trots allt inget som är unikt för cancererfarenheten, utan något som gäller vid sjukdom och död i allmänhet (se slutet av avsnitt 3.1.2 för exempel på hur identifieringen av cancermetaforer har gått till).

3.1.2 Identifiering av språkliga cancermetaforer

För att identifiera de språkliga cancermetaforerna i tidningsartiklarna har jag använt mig av en variant av metoden *Metaphor Identification Procedure*, härnäst kallad MIP. Innan jag beskriver hur jag har tillämpat metoden ges först en presentation av MIP och dess utveckling, MIPVU, samt min motivering till valet av MIP.

MIP och MIPVU – en jämförelse

MIP är en metod för att identifiera ”metaphorically used words in discourse”, det vill säga metaforer i naturligt förekommande texter (Pragglejaz 2007:1). Metoden utvecklades av Pragglejaz-gruppen, en grupp bestående av framstående metaforforskare, vars mål var att skapa en explicit, flexibel och pålitlig metod för att identifiera metaforiskt använda ord i talat och skrivet språk (Pragglejaz 2007:2, Marhula & Rosinski 2014:33). Metoden lyder i korthet som följande:

1. Läs igenom texten för att skapa dig en bild av vad texten handlar om.
2. Fastställ de lexikala enheterna i texten.
3. a) Fastställ de lexikala enheternas kontextuella betydelse.
b) Fastställ om de lexikala enheterna har mer grundläggande eller prototypisk betydelse i andra sammanhang än vad de har i den givna kontexten.
c) Om den lexikala enheten har en mer grundläggande betydelse i andra kontexter än den givna, fastställ om den kontextuella betydelsen står i kontrast till den grundläggande betydelsen men kan förstås i jämförelse med den.
4. Om ja är enheten metaforisk. (Pragglejaz 2007:3, min översättning.)

MIPVU, å andra sidan, är en utveckling av MIP (tillägget -VU står för Vrije Universiteit). Den har tagits fram av Steen m.fl. (2010) och de tillägg som har gjorts till MIP handlar framför allt om att göra identifieringsprocessen tydligare och enklare att återskapa (Marhula & Rosinski 2014:33).

Det finns ett antal likheter och skillnader mellan MIP och MIPVU. Båda metoder vilar på en jämförelse mellan lexikala enheters kontextuella och grundläggande betydelse. Medan MIP

identifierar metaforiskt använda ord identifierar dock MIPVU metaforrelaterade ord.³ MIPVU inkluderar dessutom vad Steen m.fl. (2010:26) kallar direkta och implicita metaforer⁴, vilka MIP inte tar hänsyn till. Slutligen specificerar Steen m.fl. (2010:16) vilka ordböcker forskaren bör använda för att fastställa vad som är en lexikal enhet och vad som är en enhets grundläggande betydelse, något som MIP endast ger förslag på.

MIP och MIPVU har båda för- och nackdelar. Jämfört med varandra har MIP fördelen att den är vedertagen och flexibel, medan MIPVU istället har fördelen att den inkluderar mer komplexa former av metaforanvändning (Marhula & Rosinski 2014:33). MIPVU ska enligt Steen m.fl. (2010) dessutom vara mer systematisk och explicit än MIP. Nackdelar med båda metoderna är för det första att de stundvis förlitar sig på forskarens egen intuition och tolkningar, något som de kritiserats för (se till exempel Marhula & Rosinski 2014:42). Vad som är ett ords grundläggande eller kontextuella betydelse är till exempel inte alltid självklart och kan variera mellan forskare och olika undersökningar, vilket kan ge olika resultat och försvåra jämförelser. För det andra fokuserar metoderna på ordnivå och ignorerar därmed metaforer som sträcker sig över hela fraser (a.a.). För det tredje är både MIP och MIPVU skapade för engelska, vilket kan orsaka svårigheter när man arbetar med ett annat språk.

Att jag har valt att använda mig av MIP beror framför allt på att MIP är en vedertagen metod för identifiering av språkliga metaforer som möjliggör jämförelser och dessutom är lätt och flexibel att använda. Även om MIPVU skulle generera mer komplexa former av metaforanvändning än MIP skulle den ha varit betydligt mer tidskrävande. Som beskrivs i avsnittet nedan har jag dessutom gjort vissa ändringar i min tillämpning av MIP som jag menar väger upp för en del av MIP:s nackdelar. Bland annat har jag inkluderat liknelser och idiom i min analys, något som gör den mer omfattande, och jag har konsekvent använt mig av Nationalencyklopedins svenska ordbok (NEO), något som gör undersökningen mer systematisk och enklare att återskapa.

Min tillämpning av MIP

Eftersom MIP identifierar alla metaforiskt använda ord i en text och jag enbart är ute efter en viss typ av metaforer, nämligen cancermetaforer, har jag som nämnt ovan anpassat MIP efter mitt eget syfte. För det första var det inte nödvändigt att analysera varje lexikal enhet i tidningsartiklarna, utan endast de i meningarna som handlade om cancer. För det andra var jag inte ute efter varje metafor i dessa meningar utan endast de vars måldomän var CANCER. Således har jag gjort följande tillägg till MIP (tilläggen är markerade med understrykning):

1. a) Läs igenom texten för att skapa dig en bild av vad texten handlar om.
b) Identifiera meningarna⁵ som handlar om cancer.
2. Fastställ de lexikala enheterna i dessa meningar.
3. a) Fastställ de lexikala enheternas kontextuella betydelse.
b) Analysera om de lexikala enheterna har mer grundläggande eller prototypisk

³ Med *metaforrelaterade ord* avser Steen m.fl. (2010:25) lexikala enheter som kan ses som språkliga manifestationer av domänmappningar.

⁴ Med *direkta metaforer* avses liknelser och jämförelser och med *implicita metaforer* avses metaforer som baseras på substitut eller ellipser (Marhula & Rosinski 2014:37).

⁵ Med *mening* avser jag ett stycke text som markeras grafiskt, till exempel genom att inledas med versal och avslutas med stort skiljetecken eller radbrytning (jfr Bolander 2012:195).

betydelse i andra sammanhang än vad de har i den givna kontexten.

- c) Om den lexikala enheten har en mer grundläggande betydelse i andra kontexter än den givna, fastställ om den kontextuella betydelsen står i kontrast mot den grundläggande betydelsen men kan förstås i jämförelse med den.
4. Om ja är enheten metaforisk.
5. Undersök om den kontextuella betydelsen hör till domänen CANCER.⁶ Om ja är enheten en cancermetafor.

Härnäst redogörs för MIP:s begrepp *lexikal enhet*, *kontextuell betydelse* och *grundläggande betydelse* samt hur de har använts i detta arbete.

Med *lexikala enheter* avser Pragglez (2007:15) enskilda ord. Undantag är partikelverb som bör analyseras som en enhet, inte flera. Sammansättningar ska analyseras som ett ord så länge de inte är nybildningar, i vilka fall de olika delarna i sammansättningen istället ska analyseras separat (Steen m.fl. 2010:30). Jag har i min tillämpning av MIP gjort vissa val. För det första har jag valt att använda Nationalencyklopedin (hädanefter kallad NEO) för att avgöra dels vad som är en lexikal enhet, dels vad som är en sammansättning respektive nybildning.⁷ Pragglez (2007:15–16) menar nämligen att alla ord som listas enskilt i den ordbok man använder ska ses som lexikala enheter och att sammansättningar som inte finns i ordboken bör ses som nybildningar. Det sistnämnda innebär att exempelvis *immunförsvar* som finns i NEO bör analyseras som en enhet medan *cancerdom* som inte finns bör analyseras som två. En försvärande aspekt av att använda ordböcker som NEO är dock att de inte kan innehålla alla vedertagna sammansättningar som svenskan rymmer. I vissa fall har jag därför avvikit från NEO när den har saknat en sammansättning som jag själv har ansett varit vedertagen. Så var till exempel fallet med *markkommandot*. För det andra har jag valt att inkludera liknelser och idiom i analysen. Liknelser är annars något som MIP inte behandlar, vilket den också har fått kritik för (se till exempel Semino 2008:16 och Marhula & Rosinski 2014:33), och idiom ska enligt MIP analyseras ord för ord. Jag har valt att bortse från detta och således analyseras exempelvis *hålla i schack* som en enhet, inte som tre separata. Liknelserna och idiomerna är mer komplexa former av metaforanvändning, något som jag ansåg skulle vara till hjälp i identifieringen av de konceptuella cancermetaforerna. Ett krav för att något ska räknas som en konceptuell metafor är nämligen att de språkliga metaforerna som realiserar den finns i olika former (mer om detta i avsnitt 3.1.3). För det tredje har jag valt att för enkelhetens skull inte ta med lexikala enheter i namn på organisationer eller dylikt (som till exempel *Nej till cancer*) och inte heller lexikala enheter på andra språk än svenska (som till exempel *fuck cancer*).

Den *kontextuella betydelsen* är den betydelse som en lexikal enhet har i det samband den ingår i. Jag har fastställt de lexikala enheternas kontextuella betydelse genom att framför allt utgå från de närmast omgivande meningarna. Ibland har detta dock inte varit tillräckligt, till exempel för att omgivande text saknas (exempelvis i fallet med rubriker eller korta notiser som bara består av en eller två meningar). Sådana gånger har jag varit tvungen att göra en egen tolkning. Värt att notera är att en och samma lexikala enhet kan ha olika kontextuell

⁶ Semino (2008:13), som använder MIP i sin bok *Metaphor in Discourse*, menar att en metafors måldomän motsvaras av det MIP kallar kontextuell betydelse.

⁷ Mitt val att använda NEO istället för Svensk ordbok (som annars är den senaste och mest omfattande svenska ordboken) beror framför allt på att den finns tillgänglig via Internet, vilket underlättade analysarbetet.

betydelse. Följaktligen kan en lexikal enhet som *kamp* vid ett tillfälle vara metaforisk och vid ett annat inte, allt beroende på hur den används.

Grundläggande betydelser, slutligen, brukar enligt Pragglejaz (2007:3) vara konkreta och precisa, relatera till förkroppsligade handlingar (eng. *bodily actions*) och vara äldre. Grundläggande betydelser behöver inte vara den mest frekventa betydelsen. För att fastställa grundläggande betydelser rekommenderar Pragglejaz (a.a. s. 15–17) användningen av en ordbok och jag har som tidigare nämnt använt NEO. Jag har förutom i undantagsfall utgått från den betydelse som NEO har listat som den första i sin beskrivning av ett ords betydelse. När jag har gjort undantag har det berott på jag har bedömt att den först listade beskrivningen av ordet är mindre konkret eller förkroppsligad än ett annat alternativ. Till exempel har jag bedömt att den grundläggande betydelsen av ordet *förlora* är ”bli besegrad i viss strid el. tävling”, trots att den betydelse av ordet som är listad som den första i NEO är ”ofrivilligt upphöra att förfoga över”. På samma sätt har jag bedömt att den grundläggande betydelsen av *härja* är ”hemsöka med en här” som är äldre och mer konkret än den av NEO först listade betydelsen, nämligen ”anställa förstörelse genom att fara vilt och hänsynslöst fram”. Värt att notera är att samtliga citat i arbetet som anger betydelsen hos en lexikal enhet är hämtade från NEO.

Exempel på identifieringen av språkliga cancermetaforer

I följande avsnitt ges exempel på hur identifieringen av språkliga cancermetaforer har gått till.

Ett typexempel på en språklig cancermetafor är *kampen* i mening 1.

- (1) Lemmy Kilmister förlorade *kampen* mot cancer och dog den 28 december i fjol.

Den kontextuella betydelsen av ordet är att vara sjuk i cancer (steg 3a, se metodbeskrivningen ovan). Den grundläggande betydelsen av *kamp* (steg 3b) är dock enligt NEO ”tillstånd (mellan parter) i vilket man försöker försvara eller genomdriva sina intressen med de kraftigaste medlen som är tänkbara i sammanhanget”. Eftersom dessa betydelser står i motsättning och hur det är att vara sjuk i cancer kan förstås genom *kampen* är den lexikala enheten ifråga en metafor (steg 3c och 4). Eftersom den kontextuella betydelsen av *kampen* hör till domänen CANCER är den dessutom en cancermetafor (steg 5). Värt att notera är att mening 1 innehåller ytterligare en cancermetafor: *förlora*. När en mening innehåller fler än en cancermetafor har de räknats och behandlats var för sig.

Andra gånger var det inte lika enkelt som ovan att i steg 3 och 4 avgöra om en lexikal enhet var metaforisk eller inte. Det gäller till exempel *spridit* och *förebyggande* i mening 2 och 3 nedan.

- (2) Han hade malignt melanom som *spridit* sig i hela kroppen till levern, lymfsystemet och båda lungorna.
- (3) Vetenskapliga belägg för att regelbundna ejakulationer fungerar *förebyggande* mot manlig prostatacancer.

Spridit används för att uttrycka att canceren har uppstått på fler platser i kroppen än den första. Detta är inte långt från den grundläggande betydelsen av ordet vilken enligt NEO är ”fördela över större område med el. utan avsikt (om person el. djur)”. Eftersom cancer varken är en person eller ett djur har *spridit* här dock bedömts vara metaforisk. *Förebyggande*, å andra sidan, har inte bedömts vara en metafor eftersom den grundläggande betydelsen av

ordet är ”vidta åtgärder i förväg för att förhindra (viss skadlig utveckling) ofta med avs. på hälsotillstånd”, vilket också är den kontextuella betydelsen av ordet.

Slutligen var det vissa metaforer som identifierades i steg 1–4 som inte bedömdes vara cancermetaforer i steg 5. Två exempel på detta är metaforerna *starkaste* och *tog* i meningarna 4–5.

- (4) Att överleva cancer handlar inte om någon rättvis kamp där den *starkaste* vinner, menar han.
- (5) Prostatacancer *tog* Lemmys liv

I den första meningen är det som ska förstås genom metaforen *starkaste* den sjukes mentala tillstånd, vilket framgår av kontexten. Således tillhör inte den kontextuella betydelsen av ordet domänen CANCER. Skulle man formulera en konceptuell metafor om *starkaste* vore det kanske PSYKISK STYRKA ÄR FYSISK STYRKA (jfr Gibbs & Franks 2002:152–153) som ju inte är en cancermetafor såsom definitionen i detta arbete lyder. Detsamma gäller *tog* i den andra meningen. Den kontextuella betydelsen av *tog* är att någon har dött. Det som ska förstås genom *tog* är därför livet och döden; ett liv är ett ting och att dö är detsamma som att livet tas ifrån en. Således är det inte cancer som är måldomän, även om det är cancer som gör själva tagandet. Metaforer som *starkaste* och *tog* i meningarna ovan återfinns inte i mitt material, även om de skulle ha inkluderats i andra forskares studier av cancermetaforer (se till exempel Williams Camus 2009).

3.1.3 Identifiering av konceptuella cancermetaforer

För att identifiera de konceptuella metaforerna bakom de språkliga har jag undersökt vilka domäner som de språkliga metaforernas grundläggande betydelse tillhör. Enligt Semino (2008:13) motsvaras nämligen en metafors källdomän av det MIP kallar den grundläggande betydelsen. Det jag har varit ute efter är vilka källdomäner som används för att förstå och beskriva måldomänen CANCER. Jag har utgått från några på förhand bestämda källdomäner, såsom KAMP och RESA, som tidigare cancermetaforforskning har visat är vanligt förekommande. Andra har jag skapat under analysens gång.

Något jag har tagit i beaktning under analysen av de konceptuella metaforerna är deras spridning i materialet. Enligt Vogel (2011:64) är nämligen kravet för att något ska klassas som en konceptuell metafor att det finns många språkliga metaforer som uttrycker det som den konceptuella metaforen innehåller. Således har jag räknat dels antalet språkliga metaforer som realiserar varje identifierad konceptuell metafor, dels antalet artiklar som de konceptuella metaforerna förekommer i. De språkliga uttrycken som realiserar en konceptuell metafor ska dessutom gärna ha olika former och representeras av olika ordklasser (a.a.). Jag har därför också tagit antalet olika ordklasser och former på de språkliga metaforerna i beaktning i min identifiering av de konceptuella metaforerna. Om en konceptuell metafor har återfunnits i tidigare forskning har även detta setts som ett tecken på spridning.

Som nämndes i avsnitt 2.1.1 kan det finnas hierarkier mellan metaforer. En språklig metafor som *Anna besegrade cancer* realiserar till exempel den konceptuella metaforen CANCER ÄR KAMP som i sin tur är underordnad den mer övergripande konceptuella metaforen LÄKEVETENSKAPEN ÄR KAMP. Jag har i min studie valt att använda mig av det mest specifika metaforiska konceptet för att karaktärisera hela systemet, något som Lakoff & Johnson

(2003/1980:9) också rekommenderar. Därmed använder jag till exempel CANCER ÄR SLAGSMÅL istället för CANCER ÄR KAMP när kampen är ett uttalat slagsmål.

Slutligen bör påpekas att en språklig metafor kan realisera flera konceptuella metaforer samtidigt. Metaforen *aggressiv* i meningen 6 kan till exempel ses som realiserande både CANCER ÄR MÄNNISKA och CANCER ÄR KAMP. För enkelhetens skull har varje språklig metafor endast tillskrivits en konceptuell metafor. Således har *aggressiv* bedömts realisera CANCER ÄR MÄNNISKA eftersom metaforen framför allt används för att likna cancer vid en människa, om än en fientlig sådan (se Williams Camus 2009:470 för liknande resonemang).

(6) Lemmy, som egentligen hette Ian, kämpade mot en extremt *aggressiv* form av cancer

3.2 Metod för att undersöka metaforernas skadlighet

I delanalys 2 har jag studerat de konceptuella metaforernas potentiella skadlighet. Skadligheten har studerats utifrån två synsätt: metaforernas perspektiv och metaforernas agens. Av tidsskäl har jag enbart analyserat skadligheten hos de sex vanligaste konceptuella metaforerna som identifierades i materialet i delanalys 1. Dessa metaforer har valts på grund av deras frekvens och det faktum att delanalys 1 visade att de med stor sannolikhet är vedertagna konceptuella metaforer (mer om detta i kapitel 6).

3.2.1 Metaforernas perspektiv

Att studera vilket perspektiv de konceptuella metaforerna anlägger på cancererfarenheten är att studera vad de olika metaforerna framhäver respektive döljer. Enligt Lakoff & Johnson (2003/1980:67) kan man undersöka vad metaforer döljer genom att undersöka vad de fokuserar på. Exakt hur man kan göra detta beskriver de dock inte. Inte heller Williams Camus (2009) som undersöker cancermetaforers perspektiv redogör för en metod. Jag har i detta arbete därför konstruerat en egen metod där jag undersöker vad de olika konceptuella metaforerna fokuserar på genom att undersöka *korrespondenserna* (det som på engelska vanligen kallas *mappings*) mellan CANCER-domänen och de olika källdomänerna som identifierades i delanalys 1. Ett annat sätt att uttrycka det på är att jag har undersökt vilka olika delar av källdomänerna som används för att förstå cancererfarenheten. Min motivering för att analysera korrespondenserna är att en sådan analys belyser hur en konceptuell metafor fungerar samt vilka aspekter av cancererfarenheten som är inblandade och därmed fokuserade i metaforen. Analysen av korrespondenserna möjliggör också jämförelser mellan hur de olika konceptuella metaforerna framställer cancererfarenheten.

För att identifiera korrespondenserna mellan CANCER-domänen och de olika källdomänerna i materialet har jag analyserat hur de konceptuella metaforerna manifesteras i tidningsartiklarna. Jag har med andra ord undersökt meningarna som de språkliga metaforerna ingår i, och identifierat kopplingarna mellan CANCER-domänen och den aktuella konceptuella metaforens källdomän i meningarna.

Se till exempel metaforerna *förlora* och *kampen* i mening 7 nedan. De identifierades i delanalys 1 som kampmetaforer. Som den omgivande meningen visar korresponderar kampen som metaforerna ger uttryck för med att vara sjuk i cancer. På samma sätt visar meningen att den som förlorar och därmed utför kampen är den sjuke, att motståndaren är cancer och att förlora kampen korresponderar med att dö.

(7) Hon såg sin tvillingsyster, Malin, sakta men säkert *förlora kampen* mot cancer.

Det går inte att undvika att en analys av en metafors korrespondens som beskriven enligt ovan till viss del är beroende av forskarens egen intuition. Exakt vad som ska ses som en korrespondens behöver exempelvis inte alltid vara självklart. Min förhoppning är ändå att analysen ska ge en rättvis bild av de perspektiv som de olika konceptuella metaforerna, såsom de manifesteras i materialet, anlägger på cancererfarenheten.

3.2.2 Metaforernas agens

Att studera vilken grad av agens som de olika konceptuella metaforerna tillskriver den cancersjuka är att studera hur metaforerna används. För att undersöka de konceptuella metaforernas agens har jag använt mig av Seminos m.fl. (2015) begrepp *empowerment* och *disempowerment* som de definierar enligt nedan:

We define empowerment and disempowerment as an increase or decrease in the degree of *agency* that the patient has, or perceives him/herself to have, as manifest in the metaphors and their co-text. This involves the (perceived) ability to control or react to events for one's benefit, where this ability is desired by the patient and not externally imposed. (Semino m.fl. 2015:3.)

Som citatet visar menar Semino m.fl. (2015:3) att en metafor fungerar *stärkande* om den tillskriver en cancersjuk agens och *försvagande* om den tar ifrån en cancersjuk agens, och med agens menar de framför allt en för den sjuka önskad förmåga att kontrollera eller reagera på det som drabbar hen. I sin studie av kamp- och resemetaforer identifierar Semino m.fl. (2015) ett antal scenarier i vilka de två metaforerna fungerar försvagande och stärkande, se figur 1.

	Våldsscenarier	Resescenarier
Den sjuka som försvagad	sjukdomen bekämpar den sjuka den sjuka är inte framgångsrik i kampen mot sjukdomen behandlingen bekämpar den sjuka	den sjuka befinner sig på en svår resa den sjuka färdas utan kontroll över sin resa
Den sjuka som stärkt	den sjuka är framgångsrik i kampen mot sjukdomen den sjuka är framgångsrik i kampen mot vårdpersonal ömsesidig uppmuntran och solidaritet	den sjuka färdas och har kontroll över resan cancersjuka som färdkamrater

Figur 1 Modell för stärkande respektive försvagande vålds- och resescenarier (Semino m.fl. 2015:4), min översättning.

Enligt Semino m.fl. (2015:3–5) fungerar kampmetaforen försvagande när canceren är en aggressiv motståndare och den sjuka framställs som passiv eller sårbar, och stärkande när den sjuka framställs som en inblandad och effektiv agent, eller när metaforen används till att uttrycka stolthet och uppmuntran. Resemetaforen, å andra sidan, fungerar försvagande när den uttrycker brist på acceptans eller kontroll över situationen hos den sjuka, och stärkande när den används för att uttrycka syfte, kontroll och sällskap (a.a.).

Seminos m.fl. (2015) metod är såvitt jag vet den enda för att ur ett skadlighetsperspektiv undersöka hur cancermetaforer används. Den har dock vissa begränsningar, något jag blev medveten om i min tidigare studie av kampmetaforer (Sandström 2015). Först och främst bör

man vara medveten om att Semino m.fl. (2015) använder begreppen *empowerment* och *disempowerment* för att undersöka hur metaforer används av cancersjuka själva, och att deras modell därmed inte är anpassad för ett material såsom mitt där metaforerna härstammar från fler källor än cancersjuka. Detta menar jag emellertid inte har påverkat detta arbetes resultat nämnvärt, annat än att antalet metaforer som inte berör cancersjuka och därmed inte kan kategoriseras som försvagande eller stärkande kanske är högre än vad det annars skulle ha varit.

En annan begränsning med Seminos m.fl. (2015) modell är nämligen att det inte är alla metaforer som kan klassas som försvagande eller stärkande. Enligt min erfarenhet gäller detta framför allt metaforer som inte berör någon cancersjuk eller metaforer som berör cancersjuka men där cancersjukas agens inte uppenbart påverkas (se slutet av avsnittet för exempel på hur analysen gått till). Allt som allt var det i Seminos m.fl. (2015:4–5) egen undersökning 20 % av kampmetaforerna och 35 % av resemetaforerna som varken kunde klassas som stärkande eller försvagande. I min tidigare undersökning av kampmetaforer var samma siffra 45 % (Sandström 2015:43). Semino m.fl. (2015) erbjuder själva ingen förklaring på vad det betyder att en så stor del av metaforerna inte passar in i deras kategorier och inte heller någon beskrivning av eventuella konsekvenser för resultatet. Någon sådan beskrivning ges inte heller här. Däremot diskuteras metodens lämplighet i avsnitt 7.

Min tillämpning av begreppen stärkande resp. försvagande

I min tillämpning av Seminos m.fl. (2015) metod har jag såväl kvalitativt som kvantitativt undersökt huruvida de sex vanligaste konceptuella metaforerna i materialet fungerar stärkande eller försvagande. Analysen har skett i tre steg som lyder som följande: För varje konceptuell metafor,

1. identifiera scenarier i vilka den konceptuella metaforen fungerar försvagande respektive stärkande.
2. kategorisera de språkliga metaforerna enligt de olika försvagande och stärkande scenarier som identifierades i steg 1.
3. räkna hur många språkliga metaforer som förekommer för varje försvagande och stärkande scenario.

Hur jag har fått till väga i identifieringen av försvagande och stärkande scenarier i steg 1 beskrivs i mer detalj i avsnitt 6.2. I steg 2 har jag för enkelhetens skull bestämt att en språklig metafors ko-text är den mening som den ingår i. Jag har med andra ord avgränsat mig till den mening som metaforen ingår i och inte tagit hänsyn till den övriga texten när jag har kategoriserat metaforerna som stärkande eller försvagande. Gissningsvis har detta inneburit att ett antal metaforer som annars hade kunnat kategoriseras inte har kunnat klassas som stärkande eller försvagande, men antalet bör vara så pass litet att det inte har påverkat resultatet nämnvärt.

Exempel på kategoriseringen av stärkande och försvagande cancermetaforer

Ett typexempel på en stärkande metafor är kampmetaforen *vann* i mening 8. *Vann* används för att uttrycka att den sjuke har varit framgångsrik i kampen mot cancer och därmed bör metaforen kategoriseras som stärkande enligt Seminos m.fl. (2015) våldsscenarier (se figur 1 ovan). Detta kan jämföras med mening 9 där den sjuke har förlorat kampen, varför kampmetaforen *förlorade* bör kategoriseras som försvagande. Värt att notera är att det i

mening 9 återfinns ytterligare en kampmetafor, nämligen *kampen*. Även den har i detta arbete bedömts vara försvagande, eftersom ko-texten avslöjar att den sjuke förlorat kampen.

(8) "Anna-Sara vann över cancer"

(9) Lemmy Kilmister *förlorade* kampen mot cancer och dog den 28 december i fjol.

Två exempel på metaforer som inte har kunnat kategoriseras som stärkande eller försvagande är *kampen* och *jakt* i mening 10 respektive 11. I mening 10 framgår inte hur den sjukas kamp har gått (jämför med mening 9). Därför har kampmetaforen inte kunnat kategoriseras som stärkande eller försvagande enligt Seminos m.fl. (2015) modell. I mening 11, å andra sidan, berör metaforen inte cancersjuka (det är inte cancersjuka som jagar eller jagas), varför deras agens inte kan sägas påverkas. Metaforen kan därmed inte kategoriseras som stärkande eller försvagande.

(10) I dokumentären "Sven-Ingvars - så många mil, så många år" öppnar Sven-Erik Magnusson upp sig om *kampen* mot cancer

(11) Träffsäker *jakt* på prostatatumör

4 Material

Som tidigare nämnt har jag arbetat med cancermetaforer från tidningstext. Valet av tidningstext beror på att massmedia är en viktig källa till information, metaforer och värderingar och att den dessutom kan sägas reflektera och presentera den rådande ideologin (Clarke 1992:106). En undersökning av användningen av cancermetaforer i svensk tidningstext kan således förhoppningsvis också säga något om användningen av cancermetaforer i svenska språket i stort. Som nämndes i avsnitt 2.5 kan medias porträtteringar av sjukdomar dessutom ha stor påverkan på de sjuka, något som gör tidningstext till ett relevant material för studier av cancermetaforers eventuella skadlighet.

Tidningsartiklarna har hämtats ur korpusen Mediarkivet. I min sökning i Mediarkivet har jag avgränsat mig till storstadspress (vilket innebär samtliga artiklar publicerade i någon av Sveriges största städer) och till tidsperioden januari 2016. Jag har använt mig av söksträngen *cancer**. Detta har genererat samtliga tidningsartiklar från storstadspress i januari 2016 som innehåller någon form eller sammansättning av ordet *cancer*. Valet av storstadspress beror på att storstadspress har stor cirkulation och således kan antas ha påverkan på många människor. Värt att påpeka är att i början av 2016 gick flera kända personer bort i cancer, vilket resulterade i många tidningsartiklar om dessa personer och deras sjukdom. Detta kan eventuellt ha haft påverkan på mängden och typen av metaforer.

Vissa tidningsartiklar som en sökning i Mediarkivet genererar är dubletter, det vill säga de är publicerade i exakt samma form i olika tidningar (till exempel kan samma artikel publiceras i *Metro-Stockholm* och *Metro-Malmö*). Eftersom min analys har kvantitativa inslag har det varit viktigt att inte analysera dessa dubletter, så att inte vissa metaforer överrepresenteras. Några testsökningar i Mediarkivet visade att det framför allt är två tidningar, Kvällsposten och GT, som ger upphov till dubletter; de publicerar ofta exakt samma artikel som Expressen. Av denna anledning har Kvällsposten och GT uteslutits ur materialet. Jag har låtit Mediarkivet rensa bort de kvarvarande dubletterna (25 stycken). Det ska emellertid sägas att det har varit omöjligt att helt undvika att samma källtext förekommer fler än en gång i materialet. Även om två artiklar inte är helt identiska kan det

till exempel hända att de citerar samma pressmeddelande, vilket innebär att eventuella metaforer i pressmeddelandet förekommer flera gånger. Enligt min bedömning sker detta dock så pass sällan att det inte har fått allt för stor påverkan på resultatet.

Sammantaget har min bearbetade sökning i Mediearkivet resulterat i 316 tidningsartiklar. Av dessa är det 101 stycken som innehåller en eller flera cancermetaforer. Artiklarna kommer från följande tidningar: *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *ETC*, *Expressen*, *Göteborgs-Posten*, *Metro*, *Svenska Dagbladet* och *Sydsvenskan*. Artiklarna är av varierande slag. Majoriteten är reportage om personer, till exempel kändisar, som har varit eller är sjuka eller som har gått bort i cancer. Några enstaka artiklar är populärvetenskapliga och beskriver nya framsteg inom cancerforskningen och ytterligare några få är dödsannonser. Vissa artiklar har cancer som huvudämne, andra nämner cancer i förbigående.

I de 101 tidningsartiklarna har slutligen 240 språkliga cancermetaforer identifierats med hjälp av MIP. Det är dessa 240 språkliga metaforer som utgör arbetets material.

5 Olika typer av cancermetaforer

I detta avsnitt presenteras resultatet av delanalys 1: identifieringen av de språkliga och konceptuella cancermetaforerna i tidningsartiklarna. I avsnitt 5.1 ges en kort genomgång av de språkliga metaforerna. I avsnitt 5.2 redovisas därefter de konceptuella metaforer som har identifierats utifrån de språkliga metaforerna. De konceptuella metaforerna behandlas i 5.2 i fallande ordning.

5.1 Språkliga metaforer om cancer

De 240 språkliga metaforerna i materialet utgjordes av totalt 64 olika typer av lexikala enheter. Här har olika former av lexikala enheter räknats som en och samma typ; *kamp* och *kampen* räknas således som en typ, *spridd* och *spridit* som en annan och så vidare. I genomsnitt användes varje typ av lexikal enhet 3,8 gånger och medianen var 1,5. Det fanns följaktligen vissa typer av språkliga metaforer som förekom flera gånger medan hälften enbart förekom en gång. I tabell 1 är de språkliga cancermetaforerna som förekom 2 gånger eller fler uppställda. Där återges också spridningen på metaforerna i materialet, det vill säga antalet artiklar de förekom i, samt exempel på hur de användes.

Tabell 1 Språkliga metaforer ordnade efter antal och med uppgift om beläggens andel av det totala antalet, beläggens fördelning över tidningsartiklarna samt med exempel från materialet

Språklig metafor	Antal belägg	Andel belägg (%)	Antal artiklar	Exempel från materialet
Kamp	51	21,3	39	Bowies hemliga <i>kamp</i> mot sin cancer
Kämpa	40	17,0	26	... David Bowie hade under en längre tid <i>kämpat</i> mot cancer.
Komma tillbaka	16	7,0	10	... men canceren <i>kom tillbaka</i> 2013.
Aggressiv	12	5,0	10	Stefan drabbades efter sommaren av cancer av <i>aggressivaste</i> art.
Sprida	10	4,2	6	- Den [canceren] har <i>spridit</i> sig och jag blir inte bättre.
Jakt	6	2,5	4	Ny metod ska förbättra <i>jakt</i> på prostatatumör
Strida	5	2,1	4	Han <i>stred</i> som ett lejon och fortsatte arbeta hela tiden.
Allvarlig	5	2,1	5	I det tysta kämpar stjärnan mot <i>allvarlig</i> levercancer.
Mot	4	1,7	4	Stjärnspäckad gala <i>mot</i> cancer
Bekämpa	4	1,7	4	han [drabbades] av cancer som han försökte <i>bekämpa</i> ...
Förlora	4	1,7	3	Lemmy Kilmister <i>förlorade</i> kampen mot cancer och dog ...
Spränga	4	1,7	1	Virus som " <i>spränger</i> sönder" cancerceller ska testas
Ge	3	1,3	1	Det kan <i>ge</i> cancer, orsaka allergier och är miljöfarligt
Dödsdömd	3	1,3	1	Vi vill <i>ge dödsdömda</i> ett längre liv, säger läkaren Gert Auer.
Dödsdom	3	1,3	2	[Hon] vägrar <i>ge upp</i> , trots att hon har fått en <i>dödsdom</i> .
Hålla i schack	3	1,3	2	... kan vara ett skonsamt sätt att <i>hålla</i> canceren <i>i schack</i> ...
Skoningslös	3	1,3	2	Och vi står alla lika inför den där <i>skoningslösa</i> canceren.
Resa	3	1,3	3	<i>Resan</i> varade bara ett par månader ...
Besegra	3	1,3	3	[Hon] hade <i>besekrat</i> canceren och friskförklarats.
Vinna	2	0,8	2	"Anna-Sara <i>vann</i> över canceren" skrev jag ...
Ge upp	2	0,8	2	Lemmy tvingades <i>ge upp</i> sin kamp, David Bowie kort därefter.
Slåss	2	0,8	2	Han <i>slogs</i> i mer än 15 år mot den cancer som till slut ...
Kämpe	2	0,8	2	Men framför allt var han en god vän [...] och en stor <i>kämpe</i> .
Utrota	2	0,8	1	Ett gemensamt mål borde vara att <i>utrota</i> cancer.
Tvinga	2	0,8	2	... cancersvulsten på halsen <i>tvingade</i> honom att ligga i kuvös ...
Klartecken	2	0,8	2	... <i>klartecken</i> att pröva metoden på andra cancerformer
Vända	2	0,8	2	- Det här är min andra <i>vända</i> , och det är tyvärr väldigt vanligt.
Elak	2	0,8	1	Att cellgiftet [...] håller de <i>elaka</i> cancercellerna i skick ...
Borta	2	0,8	1	I februari 2015 kom beskedet att canceren var <i>borta</i> .
Brotta ner	2	0,8	1	Det här ska jag <i>brotta ner</i> och slänga på högen sen, säger han.
Slänga	2	0,8	1	Det här ska jag brotta ner och <i>slänga</i> på högen sen, säger han.
Stryk	2	0,8	1	"Kroppen börjar ta <i>stryk</i> "
Metaforer med 1 belägg	32	13,3		
Totalt	240	100,8⁸		

⁸ Avvikelsen beror på avrundning.

Som synes i tabell 1 var *kamp* och *kämpa* de absolut vanligaste språkliga metaforerna i materialet. De förekom 51 respektive 40 gånger vardera och utgjorde tillsammans 38 % av de språkliga metaforerna. Andra vanliga språkliga metaforer var *komma tillbaka*, *aggressiv* och *sprida*.

Exempel på några av de många metaforer som förekom enbart en gång i materialet (och som därmed inte syns i tabell 1) är bland annat *markkommandot*, *grönt ljus*, *angriper* och *törnen*, se nedan.

- (12) - Låt oss se till att Amerika blir landet som botar cancer en gång för alla, sa Obama med tillägget att Biden ska svara för *markkommandot*.
- (13) En ny cancerbehandling har fått *grönt ljus* för att börja testas på människor.
- (14) Sedan *angriper* immunsystemet dem.
- (15) Cancern i sig målas upp som svarta *törnen* som letar sig in i familjens vardag

I mening 12 hänvisas till ett tal där president Obama efterlyser en ny satsning på forskning om cancer, en satsning som vice-president Biden ska ansvara för. I mening 13 används metaforen *grönt ljus* för att beskriva att en ny cancerbehandling har fått tillåtelse att börja testas på människor. I mening 14 används *angriper* för att beskriva immunsystemets verkan mot cancer och i mening 15 liknas cancer vid törnen.

Värt att påpeka är att 9 av metaforerna i tabell 1 förekom så många gånger eftersom de användes flera gånger i en och samma text. *Ge* och *dödsdömd* förekom till exempel 3 gånger i materialet men endast i 1 artikel vardera. Dessa två metaforer hade därmed inte lika stor spridning som till exempel *mot* och *bekämpa* som förekom 4 gånger och i 4 artiklar vardera.

Andra metaforer förekom ofta eftersom de med stor sannolikhet härstammar från samma källmaterial. Så var till exempel fallet med *strida* som förekom 5 gånger och i 4 artiklar. Meningarna 16–19, som alla kommer från olika artiklar, härstammar dock från ett och samma uttalande som en vän till David Bowie gjorde om dennes bortgång i cancer. I tabell 1 ger *strida* således intryck av att ha stor spridning när den i själva verket skulle kunna vara en innovativ metafor, skapad av en enskild person.

- (16) Han *stred* som ett lejon och fortsatte jobba sig igenom det, säger Ivo Van Hove enligt New York Daily News.
- (17) Han *stred* som ett lejon och fortsatte arbeta hela tiden.
- (18) Han *stred* som ett lejon och fortsatte jobba sig igenom det.
- (19) ”*Stred* som ett lejon”

Fördelningen och spridningen av de språkliga metaforerna är intressanta av flera skäl. Metaforer som förekommer ofta och har stor spridning, det vill säga förekommer i flera olika artiklar och från flera källor, kan nämligen antas vara mer vedertagna än de som förekommer sällan och har liten spridning. Ju fler som använder en metafor, desto vanligare är det antagligen att konceptualisera cancer med hjälp av just den metaforyn. Fördelningen och spridningen av språkliga metaforer är därmed viktiga när det kommer till klassificerandet av konceptuella metaforer.

5.2 Konceptuella metaforer om cancer

Bland de 240 språkliga cancermetaforerna i materialet identifierades 15 konceptuella cancermetaforer. Vilka dessa var och antalet språkliga metaforer som realiserade dem syns i tabell 2. Där redovisas även antalet artiklar som de konceptuella metaforerna förekom i, antalet typer av språkliga metaforer som realiserade de konceptuella metaforerna samt exempel på de språkliga metaforerna.

Som framgår av tabell 2 var det vissa konceptuella metaforer som förekom relativt få gånger och hade liten spridning i materialet, till exempel CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING som förekom endast 1 gång och CANCER ÄR BROTTNING som hade 4 belägg men i endast 1 artikel. Dessa metaforer uppfyller inte Vogels (2011) krav på att en konceptuell metafor ska realiseras av många språkliga metaforer och att dessa gärna ska förekomma i många olika former. Vissa av metaforerna som är uppställda i tabell 2 behöver således inte vara konceptuella metaforer. Jag har dock valt att inkludera dem och kalla dem för konceptuella metaforer i den här analysen, eftersom de potentiellt skulle kunna vara det.

Tabell 2 Konceptuella metaforer ordnade efter antal och med uppgift om beläggens andel av det totala antalet, beläggens fördelning över tidningsartiklarna, antalet typer av språkliga metaforer samt med exempel på språkliga metaforer

Konceptuella metaforer	Antal belägg	Andel belägg (%)	Antal artiklar	Antal typer	Exempel på språkliga metaforer
CANCER ÄR KAMP	122	50,8	70	16	kamp, kämpa, vinna, förlora
CANCER ÄR MÄNNISKA	39	16,3	30	10	aggressiv, skoningslös, spridd
CANCER ÄR RESA	33	13,8	21	14	resa, färd, gå framåt, sätta stopp
CANCER ÄR KRIG	11	4,6	8	5	invadera, strida, spränga
CANCER ÄR RÄTTEGÅNG	9	3,8	5	4	dom, dödsdom, dödsdömd, stryk
CANCER ÄR JAKT	7	2,9	5	2	jakt, spåra
CANCER ÄR ETT TING	4	1,7	2	2	ge, ta emot
CANCER ÄR BROTTNING	4	1,7	1	2	brotta ner, slänga
CANCER ÄR BOXNING	3	1,3	1	3	rak höger, pang, gard
CANCER ÄR SLAGSMÅL	2	0,8	2	1	slåss
CANCER ÄR DJUR	2	0,8	1	1	utrota
CANCER ÄR BRÅK	1	0,4	1	1	bråka
CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING	1	0,4	1	1	kartlägga
CANCERSJUKA ÄR OFFER	1	0,4	1	1	offer
CANCER ÄR TÖRNEN	1	0,4	1	1	törnen
Totalt	240	100	-	64	

5.2.1 CANCER ÄR KAMP

Som tabell 2 visar var CANCER ÄR KAMP den absolut vanligaste konceptuella metaforen i materialet. Totalt var det 122 av de 240 språkliga metaforerna, alltså mer än hälften, som realiserande tanken att det är en kamp att vara sjuk i cancer. Kampmetaforen hade som tabell 2 även visar stor spridning i materialet. De 122 metaforerna realiserades av totalt 16 olika typer av språkliga metaforer och förekom i 70 tidningsartiklar.

Att CANCER ÄR KAMP var den vanligaste konceptuella metaforen är föga förvånande. *Kamp* och *kämpa* var trots allt de flest förekommande enskilda språkliga metaforerna i materialet, och flera tidigare engelska studier har visat att kampmetaforen är vanlig när det gäller konceptualisering av cancer (se bland annat Skott 2002:231, Reisfield & Wilson 2004:4024 och Demmen m.fl. 2015:207). Något som dock är anmärkningsvärt är hur mycket vanligare kampmetaforen var jämfört med de andra konceptuella metaforerna. CANCER ÄR KAMP var tre gånger så vanlig som den näst mest frekventa konceptuella metaforen, CANCER ÄR MÄNNISKA, som förekom 39 gånger jämfört med kampmetaforens 122 gånger.

De 16 typerna av språkliga metaforer som realiserade CANCER ÄR KAMP var följande: *kamp*, *kämpa*, *kämpe*, *bekämpa*, *besegra*, *fightas*, *vinna*, *förlora*, *ge upp*, *mot*, *få bukt på*, *tvinga*, *utmaningen*, *koppla grepp om*, *hålla i schack* och *angripa*. Kampmetaforen återfanns alltså i många varianter och representerades av flera ordklasser i materialet. Nedan ges exempel på hur metaforerna användes i tidningsartiklarna och hur cancererfarenheten konceptualiseras i termer av kamp.

Kamp användes för att uttrycka att någon var sjuk i cancer (se mening 20 nedan). Det gjorde även *kämpa* (förutom i några enstaka fall när kampen stod för försök att samla in pengar till cancerforskning, se mening 21), och *fightas* (mening 22). Den som kämpade var framför allt den sjuke, och hen kämpade mot cancer och ibland för att överleva (jämför mening 23 och 24). Vid två tillfällen kallades en cancersjuk för *kämpe* (se mening 25).

- (20) Bengt Magnusson berättade om sin cancer*kamp*.
- (21) *KÄMPAR* Anna Benson driver projektet "Rosa kokboken" för att samla in pengar.
- (22) Jag såg en man som *fightades*.
- (23) Enligt Daily Mail ska Bowie i hemlighet ha *kämpat* mot cancer under de senaste 18 månaderna.
- (24) Jag har så pass mycket att *kämpa* för, mina barn.
- (25) Men framför allt var han en god vän, en riktig kompis och en stor *kämpe*.

Bekämpa användes för att beskriva dels hur den sjuke hanterar sjukdomen (mening 26), dels hur behandlingen och immunsystemet verkar mot cancer (mening 27). Även behandlingen och den egna kroppen är med andra ord inblandade i kampen och de befinner sig på den sjukas sida. Detta gäller även i mening 28 där immunsystemet *angriper* cancerceller.

- (26) För två år sen drabbades han av cancer som han försökte *bekämpa* med stor optimism.
- (27) Preparatet hjälper cellerna i det egna immunförsvaret att *bekämpa* cancer.
- (28) Sedan *angriper* immunsystemet dem.

Förlorar, *vinner*, *besegrar* och *ger upp* användes alla gånger om den sjuke, förutom *besegrar* som i två fall användes om cancer som besegrar den sjuke (se mening 29). Som meningar 29–33 nedan visar är att besegra eller vinna över cancer att bli frisk, medan att förlora, ge upp eller bli besegrad är att dö.

- (29) Det sista vi ser av David Bowie innan canceren *besestrar* honom är svenske Johan Rencks video till "Lazarus" från albumet "Blackstar", som gavs ut i samband med födelsedagen den 8 januari, bara ett par dagar innan dödsbeskedet.
- (30) Hon såg sin tvillingsyster, Malin, sakta men säkert *förlora* kampen mot canceren.
- (31) "Anna-Sara *vann* över canceren" skrev jag i lokaltidningen Folkbladet i december 2013.
- (32) Josefine Lundström, 26, hade *besekrat* canceren och friskförklarats.
- (33) Lemmy tvingades *ge upp* sin kamp, David Bowie kort därefter.

De kvarvarande metaforerna är inte lika självklart kampmetaforer. *Mot* har i meningar som 34 klassats som en kampmetafor eftersom kontexten implicerar någon form av motsättning. I exempelmeningen viker en kändis ut sig för att skapa medvetenhet om cancer. Kändisen bidrar således till kampen mot cancer som här står för att forska och finna botemedel mot cancer.

- (34) Måns viker ut sig - *mot* cancer

Motsättning finns även i *tvingade* i mening 35 nedan, där motsättningen råder mellan canceren och den sjuke. Den grundläggande betydelsen av *utmaningen* i mening 36 är enligt NEO "handling varigenom ngn uppmanas till kamp eller tävling med personen i fråga", varför den har bedömts vara en kampmetafor. Kampen i mening 36 sker mellan canceren och USA (och i förlängningen, mänskligheten).

- (35) Den stora cancersvulsten på halsen *tvingade* honom att ligga i kuvös i flera månader innan han mirakulöst återhämtade sig.
- (36) USA skall med kunskap, forskning och större ekonomiska anslag klara den *utmaningen* på samma sätt som USA vann rymdkapplöpningen.

De resterande metaforerna, *hålla i schack* (mening 37), *få bukt på* (mening 38) och *koppla grepp* (mening 39) har bedömts vara kampmetaforer eftersom deras grundläggande betydelser innehåller element av kontroll över någon annan. I mening 39 äger kampen rum mellan den sjuke och canceren och i 37 och 38 mellan vårdpersonal respektive mänskligheten och canceren.

- (37) Radiofrekvensablation används även inom den palliativa vården, men där har Socialstyrelsen inga specifika rekommendationer - trots att man medger att metoden kan vara ett skonsamt sätt att *hålla* canceren *i schack* under en period.
- (38) Men lika viktig att *få bukt på* som cancer.
- (39) Det var en aggressiv cancer som *kopplat greppet* om honom.

Kamp eller tävling?

Som jag nämnde i avsnitt 2.3.1 har man i engelsk forskning haft delvis olika syn på kampmetaforen. Bara det faktum att man använder olika namn på metaforen visar detta; kampmetaforen har kallats bland annat *battle metaphor*, *war metaphor*, *martial metaphor* och *struggle metaphor*. I detta avsnitt har endast metaforer som framställer canceren som en ren kamp bedömts vara kampmetaforer (metaforer med krigiska associationer behandlas till exempel i ett avsnitt för sig). Vissa av kampmetaforerna skulle emellertid kunna ses som realiserande annat än kamp, närmare bestämt tävling. Ta till exempel mening 40 nedan.

- (40) "Anna-Sara *vann* över canceren" skrev jag i lokaltidningen Folkbladet i december 2013.

Vad den cancersjuka har vunnit framgår inte av kontexten och den grundläggande betydelsen av *vinna* är enligt NEO ”att utgå som segrare (i) tävling e.d.”. Ett alternativ till CANCER ÄR KAMP i mening 39 vore därför CANCER ÄR TÄVLING. Detta rimmar väl med Seales (2001) argument om att kampmetaforer inte behöver ha militära associationer utan att de kan baseras på sportsliga kamper. Eftersom kampmetaforen är så vanlig, och ingen explicit tävlingsmetafor har identifierats i materialet eller tidigare forskning, har jag bedömt att det är rimligt att tolka metaforen som en kampmetafor snarare än en tävlingsmetafor. Följaktligen har metaforen i mening 40 och liknande fall klassificerats som CANCER ÄR KAMP i detta arbete.

5.2.2 CANCER ÄR MÄNNISKA

Den näst mest frekventa konceptuella metaforen i materialet var CANCER ÄR MÄNNISKA. Totalt 39 av de 240 språkliga metaforerna framställde cancer som mänsklig. CANCER ÄR MÄNNISKA hade relativt stor spridning i materialet: den förekom i 30 tidningsartiklar och realiserades av 10 typer av språkliga metaforer, bland annat *aggressiv*, *skoningslös*, *elak*, *ondskefull*, *snäll*, *envis* och *allvarlig*, ord som i vanliga fall beskriver egenskaper hos människor men som istället användes om cancer (se mening 41–45).

- (41) David visste mycket väl att den *aggressiva* canceren han diagnostiserats skulle ta hans liv förr eller senare.
- (42) Vi står alla lika inför *skoningslös* sjukdom
- (43) Man gör allting som man kan göra, och sedan kommer det tillbaka, det är en *ondskefull* sjukdom på det sättet, säger Kayo.
- (44) Att cellgiftet gör det som det ska - håller de *elaka* cancercellerna i skick, så att jag kan få leva ett tag till.
- (45) Dessutom fattade jag det som att de kunde utesluta *allvarliga* sjukdomar, som exempelvis cancer.

De övriga typerna av språkliga metaforerna som realiserade CANCER ÄR MÄNNISKA var *ta över*, *sprida* och *gömma*. Som synes i meningarna 46–48 framställdes canceren som en människa som har en egen vilja och kan agera på egen hand.

- (46) Canceren hade *tagit över* hela kroppen och gick inte att hejda.
- (47) Hudcanceren hade *spritt* i hela kroppen.
- (48) PD1hämmare blockerar bindningen av PD1-proteinets så kallade ligander, så att tumören inte längre kan "*gömma sig*" för kroppens immunförsvar.

Att *ta över* har bedömts framställa canceren som mänsklig beror på att den grundläggande betydelsen av partikelverbet är ”träda in (i ngnns ställe) och ägna sig åt ngn verksamhet”, vilket inte kan användas om något annat än människor. Slutligen skulle den grundläggande betydelsen av både *sprida* och *gömma* kunna appliceras på såväl djur som människor. De har dock kategoriserats som människometaforer eftersom samtliga exempel i NEO rörde människor.

CANCER ÄR MÄNNISKA är en konceptuell metafor som har identifierats tidigare av Williams Camus (2009:472), i vars material människometaforen var näst vanligast efter kampmetaforen. Det verkar följaktligen relativt vanligt att människor konceptualiserar cancersjukdomen som något som har mänskliga förmågor och attribut. Personifieringar av detta slag är enligt Lakoff & Johnson (2003/1980:33) ett sätt för oss människor att förstå

fenomen i vår omvärld med hjälp av våra egna motivationer, mål, handlingar och egenskaper. Det är en metafor som används om fler erfarenheter än cancer (se a.a.).

5.2.3 CANCER ÄR RESA

CANCER ÄR RESA var den tredje vanligaste konceptuella metaforen i materialet. Den förekom dock långt ifrån lika ofta som kampmetaforen, 33 jämfört med 122 gånger. Detta är anmärkningsvärt, inte minst eftersom resemetaforen såsom nämnt i avsnitt 2.3.1 ofta jämförs med kampmetaforen i engelsk forskning och i vissa fall också förespråkas framför den.

Resemetaforen hade relativt stor spridning; de 33 resemetaforerna var spridda över 21 artiklar. De språkliga metaforerna som realiserade denna konceptuella metafor var dessutom flera i antal och av olika ordklasser och typer: *resa, färd, förhindra, anhalt, avtryck, klartecken, gå framåt, komma tillbaka, hejda, vända, borta, sätta stopp, på väg* och *grönt ljus*.

I vissa fall var det den cancersjuka som fungerade som resenär i metaforerna. Det tydligaste exemplet på detta är kanske mening 49 nedan där hur det är att vara sjuk i cancer likställs med att befinna sig på en resa. I mening 50 och 51 används *färd* och *anhalt* för att beskriva slutskedet på en cancersjuks liv; den sjukes cancer kan inte längre behandlas och istället förflyttas han mellan olika vårdinstitut. Den sjuka befinner sig på en sista resa, dock ingen bokstavlig sådan. I mening 52 används *vända* för att uttrycka att det är andra gången en person insjuknar i cancer. I mening 53, slutligen, beskrivs det som att canceren har satt stopp för den cancersjuka nu när denne har dött, vilket implicerar att den sjuka befunnit sig i rörelse.

- (49) Att de upptäckt sin bröstcancer så tidigt kanske räddar deras liv - eller åtminstone gör deras *resor* lättare.
- (50) Vi var i början på hans sista skakiga *färd* mellan sjukhus och vårdhem.
- (51) Hans sista *anhalt* blev ett kommunalt korttidsboende där personalens fina insatser gjorde att allt ändå kändes fint och värdigt.
- (52) Det här är min andra *vända*, och det är så det ser ut i dag, det är tyvärr väldigt, väldigt vanligt.
- (53) Mikael var alltid aktiv och iderik i alla möjliga sammanhang tills cancersjukdomen till sist *satte stopp*.

Andra gånger var det cancerforskningen som uttrycktes som en resa.⁹ Så var bland annat fallet i mening 54–57. Nya cancerbehandlingar får *grönt ljus* eller *klartecken* för att få testas, att forskningen utvecklas uttrycks som att den *gått framåt* och när en studie får långtgående följder beskrivs det som att den sätter *avtryck*.

- (54) En ny cancerbehandling har fått *grönt ljus* för att börja testas på människor.
- (55) De vill också ha *klartecken* att pröva metoden på andra cancerformer, i första hand prostatacancer.
- (56) Tv-profilen anser att han blev frisk tack vare att forskningen *gått framåt* mycket.

⁹ Eftersom jag använder en bred tolkning av domänen CANCER har metaforer som de i exempel 54–57 kategoriserats som CANCER ÄR RESA och inte exempelvis CANCERFORSKNING ÄR RESA. Jag har samlat samtliga resemetaforer under ett och samma namn.

- (57) Den [Studien] har alla möjligheter att sätta bestående *avtryck* inom cancerforskningen.

I vissa fall, slutligen, var det *cancern* som befann sig på en resa. *Cancern* är *på väg, borta, kommer tillbaka, hejdas* och *förhindras* (se mening 58–62). Att *förhindra* har bedömts vara en resemetafor beror på att NEO anger ordets grundbetydelse som "lägga (avgörande) hinder i vägen för ngn el. ngt".

- (58) Knölarna på hans skuldra försvann och tio veckor senare kom beskedet: Alla tumörerna var *på väg* bort.
(59) I februari 2015 kom beskedet att *cancern* var *borta*.
(60) Men sjukdomen *kom tillbaka* och visade sig vara obotlig.
(61) *Cancern* hade tagit över hela kroppen och gick inte att *hejda*.
(62) Daglig onani *förhindrar* cancer

5.2.4 CANCER ÄR KRIG

CANCER ÄR KRIG förekom 11 gånger i materialet. Dessa 11 krigsmetaforer var utspridda över 9 tidningsartiklar och realiserades av 5 typer av språkliga metaforer: *invadera, strida, spränga, härja* och *markkommandot* (se exemplen 63–67).

- (63) *Cancern* hade på kort tid *invaderat* honom.
(64) "*Stred* som ett lejon"
(65) Behandlingen sker genom att ett virus "*spränger sönder*" *cancerceller*.
(66) Bowie ser ut att vara vid gott mod, trots sjukdomen som *härjar* hans kropp.
(67) - Låt oss se till att Amerika blir landet som botar cancer en gång för alla, sa Obama med tillägget att Biden ska svara för *markkommandot*.

Krigsmetaforen uttryckte tanken att det är ett krig att vara sjuk i cancer. I kriget, liksom i kampen, är det den sjuke som strider. Fienden är *cancern* som *invaderar* den sjukas kropp. I ett fall (mening 67) handlar kriget inte om att bli frisk från cancer utan om att bota cancer, och i den meningen fungerar en politiker som befäl.

Att metaforerna i exemplen ovan har klassats som tillhörande domänen KRIG och inte KAMP beror på att deras grundläggande betydelser har militära anknytningar. Enligt NEO är till exempel grundbetydelsen av *invadera* "militärt tränga in i och besätta annan nation el. del därav" och *strida* "utkämpa strid särsk. i mil. sammanhang". *Spränga*, däremot, behöver inte ha militär anknytning, men i mening 65 kan viruset som *spränger* *cancercellerna* ses som att det går till attack mot *cancern* varför *spränga* har bedömts realisera CANCER ÄR KRIG.

De rent krigiska metaforerna var inte särskilt många i materialet: de utgjorde 4,6 % av de 240 språkliga metaforerna. Krigsmetaforen hade inte heller särskilt stor spridning; den utgjordes av endast 5 typer av språkliga metaforer och *strida* och *spränga* var dessutom överrepresenterade i materialet (se avsnitt 5.1). Även om cancer ofta konceptualiseras som en kamp i svenska språket verkar det följaktligen vara sällan som kampen utgör ett fullskaligt krig. Detta är till viss del i kontrast med engelskan, i vilken de militära associationerna är vanliga (se till exempel Clarke 1992:108). Sammantaget verkar det rimligt att i alla fall i svenskan se krigsmetaforen som en underordning till kampmetaforen. Ett krig är trots allt alltid en kamp medan en kamp inte nödvändigtvis är ett krig.

5.2.5 CANCER ÄR RÄTTEGÅNG

CANCER ÄR RÄTTEGÅNG förekom 9 gånger i materialet och var utspridd över 5 tidningsartiklar. De typer av språkliga metaforer som realiserade denna konceptuella metafor var *dom*, *dödsdom*, *dödsdömda* och *stryk*. I denna konceptualisering av cancererfarenheten är det att bli tilldelad en dom att få en diagnos om cancer (se mening 68 och 69). Den cancersjuka är med andra ord den dömda (se mening 70) och straffet är cancer eller död genom cancer.

- (68) Bara veckor före *dödsdomen* tog pappa katten och bilen och åkte på jakt i Ångermanland.
- (69) Fick cancer*dom* fjärde säsongen
- (70) Vi vill ge *dödsdömda* ett längre liv, säger läkaren Gert Auer.
- (71) Jag har gått på cellgifter sedan i augusti, och kroppen börjar ta *stryk*.

Att *stryk* i mening 71 har bedömts tillhöra domänen RÄTTEGÅNG beror på att den grundläggande betydelsen av ordet *stryk* enligt NEO är "kroppslig bestraffning".¹⁰ Således kan cancer och det hemska som nu händer den sjuka ses som ett straff, varför den har klassats som tillhörande domänen RÄTTEGÅNG.

De språkliga metaforerna som realiserade CANCER ÄR RÄTTEGÅNG var relativt få och utgjordes av endast 4 relativt lika typer. Att liknande metaforer identifierades i Sandström (2015:24) skulle dock kunna vara ett tecken på att rättegångsmetaforen är relativt konventionell vilket tyder på att den också skulle kunna vara konceptuell.

CANCER ÄR RÄTTEGÅNG är intressant av flera skäl. För det första är det en metafor som inte ägnats någon större uppmärksamhet i tidigare engelsk forskning (Clarke 1992:108 och Seale 2001:322 nämner i förbigående att *death sentence* återfunnits i deras material, men ingen av dem behandlar metaforen närmare). Detta skulle kunna tyda på att rättegångsmetaforen är ovanlig i engelskan. För det andra bär CANCER ÄR RÄTTEGÅNG på starka implikationer om ansvar och skuld (se Sandström 2015:24). Det faktum att man talar om cancerbesked som en dom eller dödsdom innebär att canceren kan ses som något som tilldelats den sjuka på grund av något som hen har gjort. Såväl domar som straff delas trots allt bara ut till personer som befunnits skyldiga till något.

5.2.6 CANCER ÄR JAKT

CANCER ÄR JAKT förekom 7 gånger i materialet och var utspridd över 5 tidningsartiklar. Jaktmetaforen realiserades av de språkliga metaforerna *jakt* och, vid ett tillfälle, *spåra*. Det som jagas är antingen gener som kan ge upphov till cancer (mening 72) eller canceren i sig (mening 73 och 74). Som jägare framställs både forskare och läkare.

- (72) Förutom att ge vägledning i *jakten* på cancergener kan studien också användas för rådgivning, exempelvis om behovet av tidiga rutinkontroller.
- (73) På så sätt, är tanken, ska *jakten* efter eventuella tumörer bli mer träffsäker
- (74) Ultraljud kan *spåra* cancer i äggstockarna

CANCER ÄR JAKT kan jämföras med de metaforer som har identifierats i engelsk forskning som jämför cancer med ett pussel eller en gåta som forskningen behöver lösa eller finna svar på

¹⁰ Eftersom frasen *ta stryk* inte återfinns i NEO har den inte analyserats som en lexikal enhet utan som två.

(se till exempel Williams Camus 2009:470–472). I jaktmetaforen är cancer istället ett byte som behöver hittas och elimineras. Jämfört med *CANCER IS A PUZZLE* och *CANCER IS A RIDDLE* ger *CANCER ÄR JAKT* intryck av brådska; cancer ligger ett steg före och det är bråttom att jaga ifatt cancer innan den hinner undan.

Det faktum att det bara fanns 7 belägg för *CANCER ÄR JAKT* och 2 typer av språkliga metaforer som realiserade metaforen gör att man kan ifrågasätta om *CANCER ÄR JAKT* verkligen är en konceptuell metafor. Jaktmetaforerna som identifierades i materialet skulle kunna vara skapade i stunden av personerna som yttrade dem. Det faktum att Williams Camus (2009:480) identifierade en liknande metafor i sitt material, *SCIENTIFIC INVESTIGATIONS AS A HUNT*, tyder dock på att jaktmetaforen skulle kunna vara konventionell. Det finns dessutom en god metaforisk motsvarighet mellan domänerna *JAKT* och *CANCER*. Den finns jägare, forskare och läkare, och det finns byten som dessa försöker finna, cancergener och tumörer.

5.2.7 *CANCER ÄR ETT TING*

CANCER ÄR ETT TING förekom 4 gånger i materialet och var utspridd över 2 tidningsartiklar. I samtliga fall är cancer ett ting som den sjuke *ges* eller *tar emot* (se mening 75 och 76 nedan), och det som ger cancer är antingen cancerframkallande ämnen eller, skulle man kunna anta, en högre makt såsom ödet.

(75) Vanliga skönhetsprodukter kan *ge* cancer

(76) - Skulle man bara sätta sig ner och *ta emot* cancer kan man lika gärna lägga sig ner och dö.

CANCER ÄR ETT TING var inte särskilt frekvent eller spridd i materialet. Trots detta skulle det kunna vara så att vi konceptualiserar cancer och andra abstrakta företeelser som faktiska föremål som kan tilldelas en. *CANCER ÄR ETT TING* skulle till exempel kunna vara underordnad en mer generell konceptuell metafor såsom *ABSTRAKTA FÖRETELSER ÄR TING*. Om detta kan denna undersökning dock inte säga något säkert.

Det bör nämnas att i jämförelse med många andra språkliga metaforer i materialet är *ge* en mycket konventionell metafor. Den är vad Svanlund (2007:55), som studerar metaforers konventionalitet, skulle kalla metaforiskt svag. Detta innebär att språkbrukare antagligen inte upplever *ge* som lika markerad som exempelvis *brotta ner* i mening 77 nedan. Att *ge* är metaforiskt svag gör också att det kan vara svårt att fastställa metaforens källdomän (Deignan 2005:51). I detta arbete har den konceptuella metaforen bedömts vara *CANCER ÄR TING*, eftersom den grundläggande betydelsen av *ge* enligt NEO är ”låta (ngn) få ngt föremål, värde e.d.; genom direkt överräckning el. på ngt annat sätt”.

5.2.8 *CANCER ÄR BROTTNING och CANCER ÄR BOXNING*

CANCER ÄR BROTTNING och *CANCER ÄR BOXNING* förekom 4 respektive 3 gånger i materialet och i 1 artikel vardera. *CANCER ÄR BROTTNING* realiserades av metaforerna *brotta ner* och *slänga* (mening 77 och 78), och *CANCER ÄR BOXNING* av metaforerna *rak höger*, *pang* och *garden* (mening 79–81).

(77) Det här ska jag *brotta ner* och *slänga* på högen sen, säger han

(78) Det här ska jag *brotta ner* och *slänga* på högen sen, säger Kjell Wilhelmsen till Expressen och fortsätter.

- (79) Det kom som *en rak höger*.
- (80) *Pang*, bara.
- (81) Och jag hade *garden* nere, var inte alls beredd.

I CANCER ÄR BROTTNING är den sjuke brottare, cancer motståndare och att bli frisk är att besegra cancer. I CANCER ÄR BOXNING är den sjuke boxare och att få cancerbeskedet beskrivs som att ta emot ett slag (mening 79). Vem som är motståndaren är inte tydliggjort men man skulle kunna gissa att det även i det här fallet är cancer, alternativt vårdpersonalen eller behandlingen.

Som nämnt förekom både CANCER ÄR BROTTNING och CANCER ÄR BOXNING i endast en artikel vardera (se tabell 2); det var med andra ord en person som talade om cancer som brottning och en annan som talade om cancer som boxning. Detta gör att man kan ifrågasätta om CANCER ÄR BROTTNING och CANCER ÄR BOXNING verkligen är konceptuella metaforer, eller om de inte i själva verket är innovativa och skapade i stunden av de två enskilda individerna. Dessa två metaforer har dock antagligen inte uppkommit av en slump. CANCER ÄR BROTTNING och CANCER ÄR BOXNING bär nämligen flera likheter med CANCER ÄR KAMP (se avsnitt 5.2.1); i såväl brottning som boxning finns en motståndare och målet är att besegra denne. Brottning och boxning är en slags kamp, och följaktligen kan CANCER ÄR BROTTNING och CANCER ÄR BOXNING ses som underordnade CANCER ÄR KAMP. Resultatet kan därmed tolkas som att det finns stöd för Seales (2001) resonemang om att kampmetaforen inte behöver ha militära associationer, utan att den kan ha sportsliga associationer istället.

5.2.9 CANCER ÄR SLAGSMÅL och CANCER ÄR BRÅK

CANCER ÄR SLAGSMÅL och CANCER ÄR BRÅK förekom 2 respektive 1 gång i materialet. CANCER ÄR SLAGSMÅL realiserades av den språkliga metaforen *slåss* (se mening 82 och 83) och CANCER ÄR BRÅK av metaforen *bråka* (se mening 84). I CANCER ÄR SLAGSMÅL är det den sjuke som slåss mot cancer. I CANCER ÄR BRÅK är det istället behandlingen som bråkar med cancer, och bråket sker inne i den sjukas kropp.

- (82) Han *slogs* i mer än 15 år mot den cancer som till slut tog hans liv och lyckades, trots oerhörda påfrestningar, leva ett fullt och rikt liv under denna tid.
- (83) Det kan tyckas som ett lyxproblem när man *slåss* för sitt liv.
- (84) Så det *bråkar* rätt bra i min kropp.

Varken CANCER ÄR SLAGSMÅL eller CANCER ÄR BRÅK hade stor spridning i materialet (de förekom i två respektive en artikel). Liksom CANCER ÄR BROTTNING och CANCER ÄR BOXNING bör de antagligen ses som specialiserade former av eller underordningar till andra konceptuella metaforer. I såväl slagsmål som bråk finns en underliggande konflikt, vilket inte nödvändigtvis behöver vara fallet i en kamp men däremot i ett krig. Ett slagsmål är en kamp och ett krig är en typ av bråk. Således kan CANCER ÄR SLAGSMÅL och CANCER ÄR BRÅK ses som ett slags mellanting mellan CANCER ÄR KAMP och CANCER ÄR KRIG och underordnade dessa.

5.2.10 CANCER ÄR DJUR

CANCER ÄR DJUR förekom 2 gånger i materialet. Båda gångerna realiserades den av den språkliga metaforen *utrota* (se mening 85). I denna konceptuella metafor är cancer ett djur som människor bör eliminera.

(85) Målet att *utrota* cancer

Utrota skulle kunna ses som realiserande CANCER ÄR VÄXT, då den grundläggande betydelsen av *utrota* är "(hänsynslöst) göra slut på existensen av viss grupp levande varelser el. växter". Samtliga exempel som gavs i NEO rörde dock djur, varför *utrota* klassades som CANCER ÄR DJUR.

De språkliga metaforerna som realiserade CANCER ÄR DJUR var få och inte varierade. Till skillnad från i Williams Camus (2009:480) studie var det till exempel ingen metafor i materialet som tillskrev cancerdjuriska egenskaper, såsom *gå i dvala* och *krypa* (eng. *hibernating* och *crawling*). Möjligen kan man ändå anta att CANCER ÄR DJUR är en konceptuell metafor, just eftersom den har identifierats tidigare av Williams Camus. CANCER ÄR DJUR skulle kunna ses som överordnad CANCER ÄR JAKT, där cancer är ett byte som läkare och forskare försöker fälla; det är på grund av att cancer konceptualiseras som ett djur som sökandet efter cancertumörer kan konceptualiseras som en jakt.

5.2.11 CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING, Cancersjuka är offer och Cancer är törnen

De resterande tre konceptuella metaforerna som identifierades i materialet var CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING¹¹, Cancersjuka är offer och Cancer är törnen. Dessa realiserades av en språklig metafor vardera, nämligen *kartläggas*, *offren* och *törnen*, se mening 86–88.

(86) Tack vare det omfattande materialet har 23 olika cancerformer kunnat *kartläggas*.

(87) Malin blev ett av *offren* för glioblastom, en cancersjukdom som läkarna än så länge inte kan bota.

(88) Cancern i sig målas upp som svarta *törnen* som letar sig in i familjens vardag

I mening 86 förstås cancerforskning som en utforskning. Cancerforskare är utforskare och cancer är något som ska upptäckas och kartläggas. I mening 87 är de sjuka offer för den sjukdom som drabbat dem och i mening 88 liknas cancer vid svarta törnen.

Den sistnämnda metaforen, *törnen*, är intressant av flera skäl, bland annat eftersom det är den enda cancermetaforen i materialet som är en liknelse. Cancern liknas vid törnen, en inträngande, taggig och oönskad växt, och det cancer tränger in i är den sjukes och de anhörigas liv. *Törnen* är också av ett mer poetiskt slag än många av de andra cancermetaforerna i materialet (jämför till exempel med *ge*). Av denna anledning, och det faktum att inga liknande metaforer identifierats i materialet, är CANCER ÄR TÖRNEN mest troligt inte en konceptuell metafor. Däremot anspelar den på andra vanliga föreställningar om cancer som något främmande och invaderande (se exempelvis Skott 2002:231).

Eftersom det enbart finns ett belegg för Cancersjuka är offer och Cancerforskning är utforskning går det inte heller att säga säkert att dessa två metaforer är vedertagna, konceptuella metaforer som flera människor delar. Allt denna studie kan säga är att de skulle

¹¹ Att jag har valt att kalla metaforen CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING och inte CANCER ÄR UTFORSKNING beror på att Lakoff & Johnson (2003/1980:9) (som nämnt i avsnitt 4.1.3) rekommenderar att man använder det mest specifika metaforiska konceptet för att karaktärisera hela systemet. Till skillnad från CANCER ÄR RESA, där domänen RESA användes om mer än cancerforskning, berörde det enda belegget för CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING just cancerforskning, varför det har bedömts vara det mest specifika konceptet. Samma resonemang gäller Cancersjuka är offer.

kunna vara det. Ett alternativ skulle kunna vara att CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING och CANCERSJUKA ÄR OFFER är underordnade mer generella konceptuella metaforer som exempelvis FORSKNING ÄR KARTLÄGGNING AV NYA OMRÅDEN och OLYCKSDRABBADE ÄR OFFER.

5.3 Sammanfattning

Av de 15 konceptuella metaforerna identifierade i materialet hade 7 stycken, CANCER ÄR KAMP, CANCER ÄR MÄNNISKA, CANCER ÄR RESA, CANCER ÄR KRIG, CANCER ÄR RÄTTEGÅNG, CANCER ÄR JAKT och CANCER ÄR DJUR, relativt stor spridning och/eller har identifierats i tidigare forskning. Det är därmed rimligt att anta att de verkligen är vedertagna, konceptuella metaforer, även om mer forskning skulle behövas för att bekräfta detta.

Bland de övriga konceptuella metaforerna identifierade i materialet hade CANCER ÄR TING, CANCER ÄR TÖRNEN, CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING och CANCERSJUKA ÄR OFFER få belägg och liten spridning i materialet, varför det är osäkert om de verkligen kan ses som konceptuella. De fyra sista metaforerna, CANCER ÄR BROTTNING, CANCER ÄR BOXNING, CANCER ÄR SLAGSMÅL och CANCER ÄR BRÅK, förekom sällan men kan ses som underordnade andra konceptuella metaforer som exempelvis CANCER ÄR KAMP eller CANCER ÄR KRIG

Analysen av de språkliga och konceptuella cancermetaforerna tyder på att det finns flera sätt att konceptualisera cancer på i svenskan, och att av dessa sätt är det allra vanligast att konceptualisera cancer som en kamp. CANCER ÄR KAMP utgjorde 50,8 % av de språkliga cancermetaforerna i materialet, det vill säga mer än hälften. Värt att notera är att jag i min analys särskilde mellan kampmetaforen och krigsmetaforen, och som avsnitt 5.2.4 visade var det få metaforer som hade rent krigiska inslag. Detta tyder på att det kan finnas skillnader mellan hur cancererfarenheten konceptualiseras i svenskan jämfört med engelskan, där tidigare forskning har visat att metaforer med militära associationer är vanliga. Något som styrker denna tanke är det faktum att det i materialet fanns vissa konceptuella metaforer som tidigare inte har behandlats i detalj i engelsk forskning, till exempel CANCER ÄR RÄTTEGÅNG och CANCER ÄR JAKT.

Slutligen har analysen av de språkliga och konceptuella metaforerna visat att det kan vara så att vi människor använder vedertagna tankemönster om cancer, som till exempel KAMP, för att skapa egna, tillfälliga metaforer, som till exempel CANCER ÄR BOXNING eller CANCER ÄR BROTTNING, när vi talar eller skriver om cancer. Detta är något som vore intressant att undersöka närmare i ett framtida arbete.

6 Metaforernas skadlighet

I detta avsnitt presenteras resultatet av delanalys 2: analysen av de olika konceptuella metaforernas potentiella skadlighet. Som nämndes i avsnitt 3.2 har jag enbart analyserat skadligheten hos sex metaforer i materialet. Dessa är CANCER ÄR KAMP, CANCER ÄR KRIG, CANCER ÄR RESA, CANCER ÄR MÄNNISKA, CANCER ÄR RÄTTEGÅNG och CANCER ÄR JAKT. Dessa sex metaforer valdes eftersom de med stor sannolikhet är vedertagna konceptuella metaforer. Värt att påpeka är att det fanns en sjunde metafor i materialet som bedömdes vara en vedertagen konceptuell metafor, nämligen CANCER ÄR DJUR (se avsnitt 5.2.10). Denna metafor hade dock liten frekvens och variation; den realiserades av endast två belägg och en metafortyp, varför jag den uteslöts ur analysen.

Analysen av metaforernas skadlighet är uppdelad i två delar: metaforernas perspektiv och metaforernas agens. Metaforernas perspektiv redovisas i avsnitt 6.1 och metaforernas agens i avsnitt 6.2. De sex konceptuella metaforerna behandlas i båda avsnitten i tematisk ordning. CANCER ÄR KAMP, CANCER ÄR KRIG och CANCER ÄR RESA behandlas först eftersom deras skadlighet har studerats av tidigare forskning. CANCER ÄR MÄNNISKA, CANCER ÄR RÄTTEGÅNG och CANCER ÄR JAKT behandlas därefter i fallande ordning.

6.1 Metaforernas perspektiv

Nedan presenteras resultatet av analysen av de perspektiv som de olika konceptuella metaforerna anlägger på cancererfarenheten, det vill säga analysen av vilka aspekter av cancererfarenheten som de olika konceptuella metaforerna framhäver respektive döljer.

Som nämndes i avsnitt 3.2.1 har jag studerat metaforernas perspektiv genom att identifiera kopplingar mellan måldomänen CANCER och de olika konceptuella metaforernas källdomäner. I vissa fall har de identifierade kopplingarna visat på att en och samma konceptuell metafor kan användas på fler än ett sätt. En källdomän, som till exempel KAMP, kan användas om olika aspekter av cancererfarenheten, som till exempel hur det är att vara sjuk i cancer och försök att bota cancer. För de konceptuella metaforer där flera användningar av källdomänen har identifierats redovisas de olika användningarna som olika alternativ (se till exempel figur 2).

6.1.1 CANCER ÄR KAMP

I figur 2 framgår vilka metaforiska korrespondenser som har identifierats i materialet mellan de två domänerna i den konceptuella metaforen CANCER ÄR KAMP. Domänen KAMP användes som synes om två aspekter av cancererfarenheten: att vara sjuk i cancer och att försöka bota sjukdomen.

Källdomän: KAMP		Måldomän: CANCER Alternativ 1	Måldomän: CANCER Alternativ 2
Kamp	→	Att vara sjuk i cancer	Att bota cancer
Kämpe	→	Den cancersjuka	Mänskligheten, vården
Motståndare	→	Cancern	Cancern
Att vinna	→	Att bli frisk	–
Att förlora	→	Att dö	–
Vapen/verktyg	→	–	Behandlingen
Allierade	→	Behandlingen, kroppen	Insamlare, kändisar som skapar medvetenhet

Figur 2 De metaforiska korrespondenserna mellan domänerna KAMP och CANCER.

När kampen motsvaras av att vara sjuk i cancer korresponderar kämpen i domänen KAMP med den sjuka i domänen CANCER. Motståndaren korresponderar med cancern och att förlora respektive att vinna kampen korresponderar med att dö respektive att bli frisk.

Som figur 2 visar befinner sig behandlingen och kroppen på den sjukes sida i kampen, något vi såg redan i avsnitt 5.2.1. Att behandlingen har klassats som allierad med den sjuke och inte som exempelvis ett vapen beror på att behandlingen inte används av den sjuke eller någon annan för att bekämpa cancer; behandlingen framställs istället som att den agerar på egen hand (se mening 89).

(89) Preparatet hjälper cellerna i det egna immunförsvaret att *bekämpa* cancer.

Värt att notera är att de som kanske har störst påverkan på den cancersjukes tillfrisknande, nämligen läkare och annan vårdpersonal, inte syns i den konceptuella metaforen CANCER ÄR KAMP såsom den framställs i materialet. Några andra som också är osynliga är forskarna som försöker finna nya behandlingar och botemedel mot cancer. Den kamp som CANCER ÄR KAMP ger uttryck för är således helt och hållet den sjukes egen, och som synes i figur 2 finns inte heller några vapen eller verktyg som den sjuke kan använda i sin kamp mot cancer. Den enda hjälp den sjuke har är behandlingen.

När kampen istället motsvaras av försök att bota cancer är det ibland mänskligheten i stort som fungerar som kämpe. Detta framgår av meningar som 90 där USA har antagit utmaningen att bota cancer, något man gör för mänsklighetens bästa. I kampen för att finna botemedel mot cancer fungerar insamlare och kändisar som allierade genom att samla in pengar till forskningen eller uppmärksamma cancer. I vissa fall handlar kampen om att bota den enskilde personens cancer och i dessa fall är det istället vården som kämpar, som i mening 91 när en behandling är ett sätt för vården att hålla cancer i schack.

(90) USA skall med kunskap, forskning och större ekonomiska anslag klara den *utmaningen* på samma sätt som USA vann rymdkapplöpningen.

(91) Radiofrekvensablation används även inom den palliativa vården, men där har Socialstyrelsen inga specifika rekommendationer - trots att man medger att metoden kan vara ett skonsamt sätt att *hålla* cancer i *schack* under en period.

Sammanfattningsvis framhäver CANCER ÄR KAMP den sjukes egna möjligheter till att påverka sitt tillfrisknande. Detta gör den i och med att den sjuke för det mesta är ensam i sin kamp och därmed är den som har störst påverkan på hur kampen ska sluta. Följaktligen döljer kampmetaforen det faktum att det i själva verket finns lite som den sjuke faktiskt kan göra för att bli frisk, och att en större del av både ansvaret och möjligheterna för tillfrisknandet ligger hos läkare (och till viss del forskare som ju är de som letar efter nya behandlingar och botemedel mot cancer).

Ur ett skadlighetsperspektiv är det positivt att kampmetaforen framhäver den sjukes egen möjlighet till påverkan eftersom det potentiellt kan uppmuntra den sjuke och ge den sjuke syfte och tröst. Samtidigt är det negativt att den sjuke framställs som den enda som kan påverka utgången av kampen, eftersom det potentiellt kan innebära att ansvaret för tillfrisknandet och därmed skulden för försämring läggs på den sjuke. Resultatet verkar således stödja den kritik som bland annat Sontag (1989) riktat mot kampmetaforen, samtidigt som det stödjer exempelvis Reisfield & Wilsons (2004) argument om att varje metaforiskt koncept har sina styrkor och svagheter.

6.1.2 CANCER ÄR KRIG

De metaforiska korrespondenserna som har identifierats mellan domänerna CANCER och KRIG är uppställda i figur 3. Liksom för kampmetaforen stod kriget i krigsmetaforer för två scenarion: att vara sjuk i cancer och försök att bota cancer.

Källdomän: KRIG		Måldomän: CANCER Alternativ 1	Måldomän: CANCER Alternativ 2
Krig	→	Att vara sjuk i cancer	Att bota cancer
Den stridande	→	Den cancersjuka	–
Fienden	→	Cancern	–
Att vinna	→	Att bli frisk	Att finna botemedel
Att förlora	→	Att dö	–
Vapen	→	Behandlingen	–
Slagfält	→	Kroppen	–
Befäl	→	–	Politiker

Figur 3 De metaforiska korrespondenserna mellan domänerna KRIG och CANCER.

Som framgår av figur 3 finns det flera likheter mellan CANCER ÄR KRIG och CANCER ÄR KAMP (se 6.1.1). Detta är inte förvånande då CANCER ÄR KRIG kan ses som underordnad CANCER ÄR KAMP, vilket innebär att krigsmetaforen delar kampmetaforens struktur. Några skillnader finns dock. I den sjukes krig mot cancern fungerar behandlingen som vapen, till skillnad från i kampen där behandlingen var allierad med den sjuka (jämför krigsmetaforen i mening 92 och kampmetaforen i mening 93 nedan).

- (92) Behandlingen sker genom att ett virus "*spränger sönder*" cancerceller.
- (93) Det vill säga: Preparatet hjälper cellerna i det egna immunförsvaret att *bekämpa* cancern.

I kriget är inte heller den sjukes kropp allierad med den sjuka. Kroppen korresponderar istället mot slagfältet som fienden, cancern, invaderar och härjar (se mening 94). En annan skillnad är att det i kriget för att bota cancern finns en befälhavare, nämligen en politiker (se mening 95), som alltså är ansvarig för finandet av botemedel.

- (94) Bowie ser ut att vara vid gott mod, trots sjukdomen som *härjar* hans kropp.
- (95) - Låt oss se till att Amerika blir landet som botar cancer en gång för alla, sa Obama med tillägget att Biden ska svara för *markkommandot*.

Sammanfattningsvis framhäver krigsmetaforen, till skillnad från kampmetaforen, cancern som något yttre som invaderar den sjukes kropp, det vill säga som något separerat från kroppen. Detta är något som tidigare forskning har visat kan ha negativ påverkan på cancersjuka. Till exempel skriver Skott (2002:233) om en cancersjuk:

Gordon Stuart believes that he is condemned to death, "invaded by a killer;" he believes that an "it" is eating its way through his body. Simultaneously his feeling of responsibility tells him that he is the creator of his own destruction and that the cancer cells are himself.

Som exemplet visar kan det vara skadligt för cancersjuka att conceptualisera cancer som något yttre och främmande i och med att cancercellerna egentligen kommer från ens egen kropp. Liksom kampmetaforen döljer dessutom krigsmetaforen läkarnas och forskarnas roll i botandet av cancern, varför ansvaret på tillfrisknandet hamnar hos den sjuka.

6.1.3 CANCER ÄR RESA

Som nämndes i avsnitt 5.2.3 kunde resan i den konceptuella metaforen CANCER ÄR RESA tas av både den sjuke, cancerforskningen och cancersjukdomen. I de olika fallen motsvaras resan av att vara sjuk i cancer, finna nya behandlingar eller botemedel mot cancer samt utveckling av cancer. Dessa tre alternativ är uppställda i figur 4.

Källdomän: RESA		Måldomän: CANCER Alternativ 1	Måldomän: CANCER Alternativ 2	Måldomän: CANCER Alternativ 3
Resa	→	Att vara sjuk i cancer	Att finna nya behandlingar eller botemedel mot cancer	Utveckling av cancer
Resenär	→	Den sjuke	Forskare eller forskningen	Cancern
Början på resan	→	Att insjukna	–	–
Slutet på resan	→	Att bli frisk, att dö		
Anhalter	→	Vårdplatser	–	–
Spår från resan	→	–	Långtgående effekter	–
Trafiksignaler	→	–	Tillåtelse eller förbud	–
Rörelse framåt	→	–	Utveckling	–
Hinder på resan	→	–	–	Förebyggande ämnen

Figur 4 De metaforiska korrespondenserna mellan domänerna RESA och CANCER.

Som figur 4 visar korresponderar den cancersjuktes resa med att vara sjuk. Början på resan korresponderar med att insjukna och slutet på resan med att bli frisk eller dö. På resan kan den sjuke göra vissa stopp, nämligen på olika vårdplatser. I materialet manifesterades aldrig följeslagare på den sjuktes resa, något som Semino m.fl. (2015:2) menar att cancern kan fungera som. Den sjuke företar med andra ord resan på egen hand.

När det gäller den resa som cancerforskningen och cancerforskare befinner sig på korresponderar den med försök att finna nya behandlingar eller botemedel mot cancer. Tillstånd eller förbud för nya metoder motsvaras av trafiksignaler, rörelse framåt av utveckling och resans spår korresponderar med de effekter som forskningen har. När slutligen cancern är den som befinner sig på en resa korresponderar resan med utvecklingen av cancern och cancerförebyggande ämnen korresponderar mot hinder på resan.

Sammanfattningsvis framhäver metaforen CANCER ÄR RESA att det är ett utdraget förlopp att vara sjuk i cancer, att det är en process som tar tid och att den sker i olika etapper. Detta gör metaforen till exempel genom att uttrycka att resan inte är över bara för att den sjuke blivit frisk, utan att man ibland får återfall och då måste påbörja resan på nytt. Något som dock inte framkommer av resemetaforen är att resan är något oönskat, det vill säga att den inte är något som den sjuke har valt eller påbörjat. Resemetaforen, såsom den manifesterades i materialet, döljer även det faktum att det är andra än enbart den sjuke som är inblandad i sjukdomen, till exempel läkare.

Sett ur ett skadlighetsperspektiv lägger resemetaforen inte samma grad av ansvar för tillfrisknandet på den sjuke som kampmetaforen gör. Generellt sett är inte en resenär lika ansvarig för resans resultat som kämpen är för kampens, och följderna av en misslyckad resa är sällan lika ödesdigra som en misslyckad kamp på liv och död. Som Reisfield & Wilson (2004:4026) uttrycker det:

”The journey metaphor does not countenance such concepts as winning, losing, and failing. Rather, there are only different roads to travel, various avenues to be explored, and, always, there are exits.”

Resemetaforen implicerar följaktligen inte att det är den sjukes fel om hen inte tillfrisknar (jfr Semino m.fl. 2015:2).

6.1.4 CANCER ÄR MÄNNISKA

I figur 5 framgår vilka metaforiska korrespondenser som har identifierats mellan domänerna i den konceptuella metaforen CANCER ÄR MÄNNISKA.

Källdomän: MÄNNISKA		Måldomän: CANCER
Människa	→	Cancern
Välmenande egenskaper	→	Botlig eller långsamt verkande cancer
Icke-välmenande egenskaper	→	Obotlig eller snabbt verkande cancer
Egen vilja	→	Förändringar av cancern

Figur 5 De metaforiska korrespondenserna mellan domänerna MÄNNISKA och CANCER.

I den konceptuella metaforen CANCER ÄR MÄNNISKA tilldelas cancern mänskliga egenskaper. Välmenande egenskaper som exempelvis *snäll* korresponderar med botlig eller långsamt verkande cancer, medan icke-välmenande egenskaper såsom *aggressiv*, *elak* och *skoningslös* korresponderar med obotlig eller snabbt verkande cancer (jämför mening 96 och 97 nedan).

- (96) I dag är den vanliga rekommendationen för män med *snäll* prostatacancer att avvakta med behandling, men många känner sig inte bekväma att leva med en cancerdiagnos.
- (97) Lemmy Kilmister, 70, avled enligt uppgifter av en mycket "*aggressiv* form av cancer" den 28 december.

När cancern eller sjukdomssituationen förändras beskrivs cancern i metaforen CANCER ÄR MÄNNISKA som att den har en egen vilja och förmåga att agera på egen hand (se mening 98).

- (98) Cancern hade *tagit över* hela kroppen och gick inte att hejda.

Sammanfattningsvis framhäver metaforen CANCER ÄR MÄNNISKA cancerens varierande natur. På samma sätt som det finns cancer som vill den sjuke illa finns det cancer som vill den sjuke väl. Med andra ord är det inte all cancer som är dödlig utan det finns cancer som kan botas eller som den sjuke rent av kan leva med. Cancer förblir dessutom sällan såsom den alltid har varit, utan den kan exempelvis sprida sig och därmed förändras. CANCER ÄR MÄNNISKA döljer samtidigt det faktum att cancern inte är något avskilt från den sjuke. Cancern är trots allt en del av den sjuke och dennes kropp.

Sett ur ett skadlighetsperspektiv är det positivt att CANCER ÄR MÄNNISKA framhäver att cancer kommer i olika former och skepnader och att alla inte nödvändigtvis är farliga. Detta är något

som andra metaforer, som exempelvis kampmetaforen, inte gör; i kampmetaforen är cancer alltid en fiende som ska besegras och alternativet fred existerar överhuvudtaget inte. Att människometaforn framhäver tanken att cancer är något som har en egen vilja och motivationer likt en själv, kan enligt Williams Camus (2009:473) vara främjande för cancersjuka genom att det kan hjälpa dem förstå och skapa mentala bilder av olika sjukdomsskeenden.

6.1.5 CANCER ÄR RÄTTEGÅNG

Korrespondenserna mellan domänerna i den konceptuella metaforen CANCER ÄR RÄTTEGÅNG är uppställda i figur 6 nedan.

Källdomän: RÄTTEGÅNG		Måldomän: CANCER
Att få en (döds)dom	→	Att få besked/diagnos om (obotlig) cancer
Den (döds)dömde	→	Den cancersjuka
Straff	→	Cancer, död genom cancer, cancerbehandling

Figur 6 De metaforiska korrespondenserna mellan domänerna RÄTTEGÅNG och CANCER.

I rättegångsmetaforen är det en dom eller dödsdom att få ett besked eller en diagnos om (obotlig) cancer. Vem som tilldelar domen framgår dock inte. Läkarna är de som meddelar domen, men de är snarare budbärare, inte domare (se mening 99). Det straff som den dömda får är antingen cancer, död genom cancer eller cancerbehandlingen i sig.

(99) 26-åriga Josefine Lundström vägrar ge upp, trots att hon har fått en *dödsdom*.

CANCER ÄR RÄTTEGÅNG framhäver allvaret och den höga risken att dö i cancer. Samtidigt döljer den det faktum att inte all cancer är dödlig och att utgången inte är ristad i sten. En dom är fastställd och många gånger svår att bestrida; det finns mycket lite som den dömda eller någon annan kan göra för att ändra på den. För cancer finns det dock behandlingar man kan genomgå och människor överlever ibland trots dåliga odds. Vidare framställer rättegångsmetaforen cancer som något som tilldelats den sjuka som en följd av något den sjuka har gjort. Den framhäver därmed människors egna ansvar för att förbli friska, något som har potentialen att vara skadligt för cancersjuka då skulden för sjukdomen läggs på dem själva (jfr Sandström 2015:24).

6.1.6 CANCER ÄR JAKT

I den konceptuella metaforen CANCER ÄR JAKT kan jakten handla om två företeelser: att leta orsaker till cancer och att leta tumörer. Hur de metaforiska korrespondenserna mellan CANCER och JAKT såg ut i dessa två alternativ framgår av figur 7.

Källdomän: JAKT		Måldomän: CANCER Alternativ 1	Måldomän: CANCER Alternativ 2
Jakt	→	Att leta tumörer	Att leta orsaker till cancer
Jägare	→	Läkare	Forskare
Byte	→	Cancer	Gener
Verktyg	→	Behandlingsmetoder	Forskning

Figur 7 De metaforiska korrespondenserna mellan domänen JAKT och CANCER.

Som synes finns det i jaktmetaforen rum för två deltagare, jägaren och bytet. I scenarierna i figur 7 korresponderar dessa med läkare eller forskare respektive cancer eller gener. I jakten på orsaker till cancer motsvarar forskningsstudier verktyg som jägarna (forskarna) använder för att veta var de bör söka (se mening 100). I jakten på cancer har jägarna (läkarna) istället behandlingsmetoder som exempelvis ultraljud till hjälp för att spåra sitt byte (cancer), se mening 101.

(100) Förutom att ge vägledning i *jakten* på cancergener kan studien också användas för rådgivning, exempelvis om behovet av tidiga rutinkontroller.

(101) Ultraljud kan *spåra* cancer i äggstockarna

CANCER ÄR JAKT framhäver den brådska som råder för att hitta orsaker till cancer och för att finna tumörer i de cancersjukas kroppar. Samtidigt döljer metaforen den sjuke som inte har någon plats i jakten. Det sistnämnda konstaterade även Williams Camus (2009:480) i sin studie av cancermetaforer. Att den sjuke är osynlig i jaktmetaforen innebär att syftet med jakten, att bota cancer och rädda cancersjukas liv, döljs. Detta skulle kunna innebära att cancersjuka inte känner igen sig i jaktmetaforen och inte finner stöd eller hjälp av den.

6.1.7 Sammanfattning

Analysen av de sex konceptuella metaforernas perspektiv har visat att tre av metaforerna anlägger ett perspektiv på cancererfarenheten som skulle kunna ses som skadligt för cancersjuka. CANCER ÄR KAMP och CANCER ÄR KRIG framhäver båda den sjukas egen påverkan på tillfrisknandet varför ansvaret för tillfrisknandet blir den sjukas, medan CANCER ÄR RÄTTEGÅNG framhäver människors ansvar för att förbli friska varför skulden för insjuknandet läggs på den sjuke. Samtidigt har dessa tre metaforer sina styrkor. Att kampmetaforen och krigsmetaforen betonar cancersjukas påverkan skulle till exempel kunna inge cancersjuka känslor av syfte och tröst, och rättegångsmetaforen betonar sjukdomens allvar.

De övriga tre konceptuella metaforerna anlägger inte lika uppenbart skadliga perspektiv på cancererfarenheten. CANCER ÄR MÄNNISKA kan tvärtom ses som främjande för cancersjuka, eftersom den kan hjälpa cancersjuka att förstå och skapa mentala bilder av cancererfarenheten, och CANCER ÄR RESA lägger inte ansvaret för tillfrisknandet på den sjuke. Vidare osynliggör CANCER ÄR JAKT de sjuka, något som skulle kunna innebära att risken för att jaktmetaforen påverkar cancersjukas välmående på ett negativt sätt är lägre än för andra metaforer som exempelvis kampmetaforen som ofta berör cancersjuka. Samtidigt är möjligen även chansen att en cancersjuk blir stärkt eller får nytta av jaktmetaforen mindre om de inte känner att de är inkluderade i jakten.

Sammanfattningsvis indikerar mina resultat att det finns fog för den kritik som tidigare forskare redan riktat mot kampmetaforen och rättegångsmetaforen (se till exempel Sontag 1989, Williams Camus 2009 och Sandström 2015). Däremot visar den inte hur de olika metaforerna faktiskt upplevs av cancersjuka och människor i deras närhet.

6.2 Metaforernas agens

I följande avsnitt redovisas resultatet av den andra delen av analysen av metaforernas skadlighet: analysen av hur de sex vanligaste konceptuella metaforerna i materialet tillskriver cancersjuka agens (fungerar stärkande) eller tar ifrån cancersjuka agens (fungerar försvagande).

Som nämndes i avsnitt 3.2.2 identifierade Semino m.fl. (2015) i sin studie ett antal scenarier i vilka kampmetaforer och resemetaforer sätter cancersjuka i försvagade respektive stärkta positioner. Dessa scenarier har jag använt i analysen av tre av de sex konceptuella metaforerna, nämligen CANCER ÄR KAMP, CANCER ÄR RESA och CANCER ÄR KRIG.¹² För de övriga tre konceptuella metaforerna, CANCER ÄR MÄNNISKA, CANCER ÄR RÄTTEGÅNG och CANCER ÄR JAKT, har jag identifierat egna försvagande respektive stärkande scenarier. Detta har jag gjort genom att undersöka hur agensen manifesteras i de språkliga metaforerna i materialet. Jag har utgått från Seminos m.fl. (2015:3) definition av begreppen *empowerment* och *disempowerment* och forskarnas beskrivningar av de vålds- och resescenarier som definierades i den studien: en metafor fungerar försvagande om den tar ifrån den sjuke agens, det vill säga om den framställer den sjuke som passiv, utan kontroll och sårbar, och stärkande när den tillskriver den sjuke agens, det vill säga framställer den sjuke som aktiv, i kontroll eller uttrycker stolthet och solidaritet.

Det fanns ett stort antal cancermetaforer i materialet som inte kunde kategoriseras som försvagande eller stärkande (se avsnitt 3.2.2). Eftersom de icke-kategoriserade metaforerna inte är av intresse för denna studie behandlas de inte närmare i avsnitten nedan.

6.2.1 CANCER ÄR KAMP

Seminos m.fl. (2015) kampscenarier är uppställda i tabell 3. Där går också att utläsa hur många av kampmetaforerna i materialet som har bedömts tillhöra de olika scenarierna.

¹² Eftersom den konceptuella metaforen CANCER ÄR KRIG kan ses som underordnad den konceptuella metaforen CANCER ÄR KAMP (se avsnitt 5.2.4) har jag anpassat Seminos m.fl. (2015) våldscenarier till att användas om krigsmetaforen.

Tabell 3 Antalet och andelen försvagande resp. stärkande kampmetaforer

	Kampscenarier	Antal	Andel (%)
Den sjuke som försvagad	Sjukdomen bekämpar den sjuke	3	2,5
	Den sjuke är inte framgångsrik i kampen mot sjukdomen	48	39,3
	Behandlingen bekämpar den sjuke	0	0
	Totalt	51	41,8
Den sjuke som stärkt	Den sjuke är framgångsrik i kampen mot sjukdomen	7	5,7
	Den sjuke är framgångsrik i kampen mot vårdpersonal	0	0
	Ömsesidig uppmuntran och solidaritet	5	4,1
	Totalt	12	9,8
Icke-kategoriserade		59	48,4
Totalt		122	100

Bland de 51 försvagande kampmetaforerna i materialet var scenariot där den sjuke inte är framgångsrik i kampen mot cancer allra vanligast. Totalt 48 kampmetaforer hörde hemma i denna kategori och de uttryckte framför allt att den sjuke förlorat kampen mot cancer eller dött som en följd av den, se mening 102.

(102) Alan Rickman avled efter en tids *kamp* mot cancer.

De resterande 3 försvagande kampmetaforerna framställde det som att sjukdomen bekämpar den sjuke, detta genom att antingen kontrollera eller besegra den sjuke, se mening 103.

(103) Det var en aggressiv cancer som *kopplat greppet* om honom.

Av de 12 stärkande kampmetaforerna i materialet var det 7 som framställde den sjuke som framgångsrik i kampen mot cancer. Det var till exempel i meningar som 104 nedan där cancer har besegrats och den sjuke har vunnit, men också i meningar som 105 där den sjuke uttrycker optimism och tilltro till sin egen förmåga att vinna kampen.

(104) Josefine Lundström, 26, hade *besekrat* cancer och friskförklarats.

(105) Det finns inte på kartan att jag skulle låta mig *besegras* av det här.

Vid 5 tillfällen användes stärkande kampmetaforer för att uttrycka uppmuntran och solidaritet med cancersjuka. Detta var när den sjuke kallades för *kämpe* och när den sjukes kämpande framställdes som något beundransvärt (som i mening 106).

(106) - Jag såg en man *kämpa*.

Värt att notera är att två av Seminos m.fl. (2015) kampscenarier inte återfanns i materialet, nämligen scenariot där behandlingen bekämpar den sjuke och scenariot där den sjuke är framgångsrik i kampen mot vårdpersonalen. Detta är intressant, inte minst eftersom de två scenarierna är besläktade med varandra. Man skulle kunna tolka resultatet som att det i svenskan och i det svenska samhället är ovanligt att den sjuke upplevs eller upplever sig delta i en kamp mot vården, en kamp som dock verkar förekomma relativt ofta i engelskan och i

Storbritannien (jämför Semino m.fl. 2015:4). Detta är en tolkning som stöds av Sandström 2015:43–45, där de två scenarierna ifråga förekom men i liten skala. Denna skillnad mellan de två språken skulle kunna bero på skillnader i de svenska och brittiska sjukvårdssystemen, men även på skillnader i material (Semino m.fl. 2015 studerar metaforer använda av cancersjuka i internetforum).

Slutligen var det som tabell 3 visar hela 48,4 % av de 122 kampmetaforerna i materialet som inte kunde kategoriseras som vare sig stärkande eller försvagande. Detta kan jämföras med Semino m.fl. 2015:4 där samma andel var 20 %.

Sammanfattningsvis var de försvagande kampmetaforerna betydligt fler än de stärkande (42 % jämfört med 10 %). Detta resultat skiljer sig från Semino m.fl. 2015:4 i vilken de försvagande kampmetaforerna var något färre än de stärkande (38 % jämfört med 42 %).

6.2.2 CANCER ÄR KRIG

I tabell 4 återfinns resultatet av den kvantitativa analysen av de stärkande respektive försvagande krigsmetaforerna i materialet (observera att krigsscenarierna är desamma som kamps scenarierna).

Tabell 4 Antalet och andelen försvagande resp. stärkande krigsmetaforer

	Krigsscenarioer	Antal	Andel (%)
Den sjuke som försvagad	Sjukdomen bekämpar den sjuke	2	18
	Den sjuke är inte framgångsrik i kriget mot sjukdomen	0	0
	Behandlingen bekämpar den sjuke	0	0
	Totalt	2	18
Den sjuke som stärkt	Den sjuke är framgångsrik i kriget mot sjukdomen	0	0
	Den sjuke är framgångsrik i kriget mot vårdpersonal	0	0
	Ömsesidig uppmuntran och solidaritet	5	45
	Totalt	5	45
Icke-kategoriserade		4	36
Totalt		11	100

Som tabell 4 visar var det 2 av de 11 krigsmetaforerna i materialet som fungerade försvagande, nämligen de i meningarna 107 och 108 nedan där sjukdomen bekämpar den sjuke genom att invadera och härja i hans kropp.

(107) Cancern hade på kort tid *invaderat* honom.

(108) Bowie ser ut att vara vid gott mod, trots sjukdomen som *härjar* hans kropp.

Även för de stärkande krigsscenerierna var det endast ett som förekom, nämligen det där ömsesidig uppmuntran och solidaritet uttrycks. När uppmuntran och solidaritet uttrycktes var det genom en krigsmetafor som en anhörig använde om en bortgången cancersjuk, se mening 109.

(109) Han *stred* som ett lejon och fortsatte jobba sig igenom det, säger Ivo Van Hove enligt New York Daily News.

De stärkande krigsmetaforerna var fler än de försvagande, 5 jämfört med 2. Denna siffra är dock missvisande eftersom samtliga stärkande metaforer med stor sannolikhet härstammar från samma källa. Som nämndes i avsnitt 5.1 förekom metaforen *strida* fem gånger i materialet i olika artiklar som citerar samma pressmeddelande. I och med att *strida* är överrepresenterad blir även antalet stärkande krigsmetaforerna det.

Avslutningsvis var krigsmetaforerna betydligt färre än kampmetaforerna, något som försvårar en jämförelse mellan de två konceptuella metaforerna. Det är dock intressant att krigsmetaforen aldrig användes för att uttrycka att den sjuke befann sig i ett krig, vare sig ett framgångsrikt eller icke-framgångsrikt sådant, till skillnad från kampmetaforen som ofta framställde den sjuke som i en (framför allt icke-framgångsrik) kamp mot cancer.

6.2.3 CANCER ÄR RESA

I tabell 5 nedan är Seminos m.fl. (2015) resescenarier uppställda, tillsammans med resultatet av den kvantitativa analysen av de försvagande respektive stärkande resemetaforerna i materialet.

Tabell 5 Antalet och andelen försvagande resp. stärkande resemetaforer

	Resescenarier	Antal	Andel (%)
Den sjuke som försvagad	Den sjuke befinner sig på en svår resa	3	9,1
	Den sjuke färdas utan kontroll över sin resa	2	6,1
	Totalt	5	15,2
Den sjuke som stärkt	Den sjuke färdas och har kontroll över resan	1	3
	Cancersjuka som färdkamrater	0	0
	Totalt	1	3
Icke-kategoriserade		27	81,8
Totalt		33	100

Som framgår av tabell 5 var det över 80 % av resemetaforerna i materialet som inte kunde kategoriseras som stärkande eller försvagande (detta kan jämföras med Semino m.fl. 2015:5 där samma siffra var 35 %). Av de 6 resemetaforerna i materialet som kunde kategoriseras var 5 försvagande. I 3 fall befann sig en cancersjuk på en svår resa, som i meningarna 110 och

111 nedan där resan är skakig respektive lång. I 2 fall befann sig en cancersjuk på en resa som hen inte hade valt att ta och därmed inte kunde kontrollera, som i mening 112.

(110) Vi var i början på hans sista skakiga *färd* mellan sjukhus och vårdhem.

(111) *Resan* varade bara ett par månader men var ändå alldeles för lång.

(112) Det här är min andra *vända*, och det är så det ser ut i dag, det är tyvärr väldigt, väldigt vanligt.

Endast 1 resemetafor satte den cancersjuka i en stärkt position, nämligen den i mening 113 där de cancersjuka har bedömts ha en viss kontroll över sina resor eftersom cancer upptäcktes tidigt och deras resor därmed inte behöver bli så svåra. I materialet förekom aldrig att andra cancersjuka framställdes som den sjukes färdkamrater, och metaforerna användes aldrig heller för att uttrycka solidaritet eller syfte.

(113) Att de upptäckt sin bröstcancer så tidigt kanske räddar deras liv - eller åtminstone gör deras *resor* lättare.

Sammanfattningsvis var de försvagande resemetaforerna fler än de stärkande. Detta resultat är i likhet med Semino m.fl. 2015:5 i vilken de försvagande resemetaforerna var fler än de stärkande (39 % jämfört med 26 %).

6.2.4 CANCER ÄR MÄNNISKA

Analysen av metaforen CANCER ÄR MÄNNISKA resulterade i 2 försvagande och 2 stärkande människoscenarier. Dessa är uppställda i tabell 6 nedan. I tabellen framgår även hur många av människometaforerna i materialet som kategoriserades som försvagande respektive stärkande.

Tabell 6 De i materialet identifierade människoscenarierna, samt antalet och andelen försvagande resp. stärkande människometaforer

	Människoscenarier	Antal	Andel (%)
Den sjuke som försvagad	Cancern är illvilligt inställd mot den sjuke	19	48,7
	Cancern har en egen vilja	1	2,6
	Totalt	20	51,3
Den sjuke som stärkt	Cancern är vänligt inställd mot den sjuke	1	2,6
	Cancern får inte som den vill	1	2,6
	Totalt	2	5,2
Icke-kategoriserade		17	43,6
Totalt		39	100

Av de två försvagande scenarierna var det första, *cancern är illvilligt inställd mot den sjuke*, vanligast. Metaforerna i denna kategori framställer cancer som en människa som vill den sjuke illa, medan den sjuke själv befinner sig i en relativt passiv och sårbar position (se mening 114). I det andra försvagande scenariot, *cancern har en egen vilja*, saknar den sjuke

kontroll över cancer som agerar på eget bevåg. Detta scenario förekom 1 gång, se mening 115.

- (114) Man gör allting som man kan göra, och sedan kommer det tillbaka, det är en *ondskefull* sjukdom på det sättet, säger Kayo.
- (115) Cancer hade *tagit över* hela kroppen och gick inte att hejda.

När det gäller de två stärkande människoscenarierna förekom de som tabell 6 visar enbart 1 gång vardera. I det första scenariot, *cancer är vänligt inställd mot den sjuke*, har den sjuke en relativt aktiv roll och möjlighet till påverkan på sin tillvaro, något som framgår av mening 116 nedan. I det andra stärkande scenariot, *cancer får inte som den vill*, har cancer en egen vilja som den inte får fram på grund av att vårdpersonal, behandlingen eller den cancersjuka hindrar den, se mening 117.

- (116) I dag är den vanliga rekommendationen för män med *snäll* prostatacancer att avvakta med behandling, men många känner sig inte bekväma att leva med en cancerdiagnos.
- (117) PD1hämmare blockerar bindningen av PD1-proteinets så kallade ligander, så att tumören inte längre kan "*gömma sig*" för kroppens immunförsvar.

6.2.5 CANCER ÄR RÄTTEGÅNG

I analysen av CANCER ÄR RÄTTEGÅNG identifierades 2 scenarier där den sjuke sattes i en försvagad position. I tabell 7 är dessa scenarier uppställda tillsammans med resultatet av den kvantitativa analysen. Som tabellen visar återfanns inget stärkande rätttegångsscenario bland metaforerna i materialet.

Tabell 7 De i materialet identifierade rätttegångsscenarierna, samt antalet och andelen försvagande resp. stärkande rätttegångsmetaforer

	Rätttegångsscenarier	Antal	Andel (%)
Den sjuke som försvagad	Den sjuke har fått en dödsdom	6	67
	Behandlingen är ett straff	2	22
	Totalt	8	89
Den sjuke som stärkt	-	0	0
Icke-kategoriserade		1	11
Totalt		9	100

I det första försvagande scenariot, *den sjuke har fått en dödsdom*, framställs den cancersjuka som passiv och sårbar. Den sjukas öde är redan beseglat, som i meningarna 118 och 119 nedan. Det andra försvagande scenariot är *behandlingen är ett straff*. I likhet med att behandlingen kan bekämpa den sjuke kan den också straffa hen, som i mening 120.

- (118) Vi vill ge *dödsdömda* ett längre liv, säger läkaren Gert Auer.
- (119) Vid de två följande kontrollerna togs aldrig blodprov - och bara veckor efter den sista fick hon *dödsdomen*
- (120) Jag har gått på cellgifter sedan i augusti, och kroppen börjar *ta stryk*.

Som nämnt återfanns inte enda stärkande rättegångsscenario i materialet. Med andra ord var det ingen rättegångsmetafor som framställde den sjuke som aktiv eller med kontroll, eller som uttryckte stolthet, solidaritet eller liknande. Ett stärkande rättegångsscenario skulle till exempel ha kunnat vara om cancern framställdes som brottslig (jfr Clarke 1992:108), om den sjuke överklagade en dom eller om andra cancersjuka fungerade som vittnen för den sjukas sak, något som dock inte förekom. Att inga stärkande rättegångsmetaforer identifierades skulle kunna bero på storleken på materialet; sådana scenarier existerar kanske och denna undersökning var bara för liten för att de skulle kunna identifieras. Samtidigt tyder resultatet på ett möjligt mönster i tidningstext där rättegångsmetaforer används på ett framför allt skadligt sätt.

6.2.6 CANCER ÄR JAKT

Av de 7 jaktmetaforer som identifierades i materialet var det ingen som berörde cancersjuka. Följaktligen kunde ingen av dem kategoriseras som varken stärkande eller försvagande, då ingen av dem kunde sägas tillskriva eller ta ifrån cancersjuka agens. Agensanalysen styrker därmed resultatet av perspektivanalysen som tydde på att cancersjuka inte får plats och därmed osynliggörs i metaforen CANCER ÄR JAKT (se avsnitt 6.1.6).

6.2.7 Sammanfattning

Analysen av hur de sex vanligaste konceptuella metaforerna i materialet tillskriver eller tar ifrån cancersjuka agens har visat att de flesta av metaforerna kan användas på såväl stärkande som försvagande sätt. Undantaget är CANCER ÄR RÄTTEGÅNG, för vilken inget stärkande scenario identifierades, och CANCER ÄR JAKT, för vilken ingen av de språkliga metaforerna i materialet kunde kategoriseras som vare sig stärkande eller försvagande. Resultatet styrker därmed delvis Seminos m.fl. (2015), Reisfield & Wilsons (2004) och Seminos (2008) argument: ingen metafor, utom möjligen rättegångsmetaforen, är enbart skadlig eller främjande för cancersjuka, utan metaforerna fungerar olika i olika kontexter.

Den kvantitativa analysen av de stärkande och försvagande språkliga cancermetaforerna gav emellertid ett något alarmerande resultat. I regel var de försvagande metaforerna betydligt fler än de stärkande (undantaget är metaforen CANCER ÄR KRIG, där de stärkande metaforerna dock var överrepresenterade i och med att de kom från samma ursprungskälla). Det var alltså betydligt vanligare att metaforerna i materialet satte cancersjuka i en försvagad position där de saknar kontroll och agens än i en stärkt position där de har möjlighet att påverka vad som händer dem. Med andra ord var det oftare som metaforerna användes på ett potentiellt skadligt sätt än på ett potentiellt främjande sätt. Delvis skulle detta resultat kunna bero på valet av material. Tidningsartiklar, som ska sälja och därmed locka läsare, är kanske mer benägna att skriva om tragedier där människor har dött, än om historier där människor överlevt cancer. På så sätt skulle de försvagande metaforerna kunna bli överrepresenterade. Faktum kvarstår dock att cancermetaforer ofta används på sätt som kan vara potentiellt skadliga för cancersjuka, och att kritiken mot dem därmed kan anses vara befogad.

6.3 Sammanfattning

I kapitel 6 har jag undersökt den potentiella skadligheten hos de sex vanligaste konceptuella metaforerna i materialet utifrån två infallsvinklar: metaforernas perspektiv och metaforernas agens. Nedan sammanfattas resultatet av metaforernas potentiella skadlighet, metafor för metafor.

CANCER ÄR KAMP anlägger ett perspektiv på cancererfarenheten som framhäver den sjukes möjlighet till påverkan på sitt tillfrisknande. Därmed är det den sjukes ansvar att bli frisk. Fastän kampmetaforen kan användas på ett sätt som stärker cancersjuka verkar det dessutom vanligare att den i tidningstext används på ett försvagande sätt. Det verkar följaktligen som att kampmetaforens styrkor sällan kommer till uttryck i tidningstext. Det är alarmerande att kampmetaforen, som verkar dominera språket om cancer, skapar en till synes skadlig bild av cancererfarenheten i tidningstext.

CANCER ÄR KRIG har liksom kampmetaforen både styrkor och svagheter. Till skillnad från kampmetaforen framhäver krigsmetaforen att canceren är något främmande, ett perspektiv som tidigare forskning har visat kan vara skadligt för cancersjuka (se Skott 2002:233). Analysen tyder dock på att kampmetaforer med militära associationer inte nödvändigtvis är mer skadliga för cancersjuka än kampmetaforer utan, i varje fall inte sett till hur de används (de stärkande krigsmetaforerna var fler än de försvagande, till skillnad från för kampmetaforen där de försvagande var i majoritet). Kampmetaforen har annars i engelsk forskning kritiserats just på grund av de militära associationerna (se till exempel Reisfield & Wilson 2004:4025).

CANCER ÄR RESA anlägger ett perspektiv på cancererfarenheten som framhäver sjukdomens långdragna förlopp och döljer det faktum att sjukdomen är något oönskat som den sjuke inte har kontroll över. Den lägger en låg grad av ansvar på den cancersjuka, något som också är anledningen till varför resemetaforen brukar förespråkas framför kampmetaforen (se Semino m.fl. 2015). Även om metaforen till sin natur verkar ha flera styrkor visade agensanalysen dock att den kan användas på potentiellt skadliga sätt. Det var fler resemetaforer i materialet som användes försvagande än som användes stärkande, ett resultat som är i likhet med Seminos m.fl. (2015).

CANCER ÄR MÄNNISKA framhäver sjukdomens varierande natur. Enligt Williams Camus (2009:473) är det en styrka att människometaforen framställer canceren som något med en egen vilja och motivationer likt en själv. Som analysen av människometaforens agens visade har metaforen dock vissa svagheter. Två försvagande människoscenarier identifierades i materialet, och dessa scenarier förekom betydligt oftare än de två stärkande. Även om det kan hjälpa de sjuka att föreställa sig canceren som en människa kan metaforen samtidigt användas på sätt som sätter sjuka i positioner där de är passiva och sårbara.

CANCER ÄR RÄTTEGÅNG är en metafor jag kritiserade redan under min studie av kampmetaforer på grund av metaforens implikationer om skuld och straff (Sandström 2015:52). I många avseenden har föreliggande analys funnit kritiken berättigad. I det perspektiv rättegångsmetaforen anlägger på cancererfarenheten framhävs människors egna ansvar för att förbli friska, vilket innebär att skulden för insjuknandet hamnar på den sjuke. Agensanalysen visade dessutom på två scenarier i vilka rättegångsmetaforen användes försvagande men inget scenario där den användes stärkande. Sammantaget tyder resultaten på att CANCER ÄR RÄTTEGÅNG har stor potential för att vara skadlig för cancersjuka och deras anhöriga.

När det gäller den sista konceptuella metaforen, *CANCER ÄR JAKT*, anlägger den ett perspektiv som osynliggör cancersjuka. Det finns bara två deltagare i en jakt, jägare och bytet, och dessa utgjordes i jaktmetaforerna i materialet av läkare och cancer respektive forskare och orsaker till cancer. Osynliggörandet av cancersjuka understöddes av agensanalysen och det skulle kunna innebära att den sjuke inte känner igen sig eller finner tröst i metaforen *CANCER ÄR JAKT*.

7 Avslutande diskussion

I detta avsnitt diskuteras de resultat som analysen i kapitel 5 och 6 har genererat. Som nämntes i avsnitt 1.1 har syftet med detta arbete varit att undersöka vilka cancermetaforer som används i svenska språket såsom det speglas i tidningstext och om de olika metaforerna kan sägas vara skadliga eller inte för cancersjuka och deras anhöriga.

De olika cancermetaforer som används i svenskan diskuteras i avsnitt 7.1. Utöver frågeställningarna diskuteras dessutom likheterna och skillnaderna mellan svenskan och engelskan eftersom temat förtjänar uppmärksamhet. Metaforerna som har identifierats i arbetet uppvisar både likheter och skillnader jämfört med tidigare forskning och eftersom den tidigare forskningen är engelskspråkig blir en jämförelse med tidigare forskning indirekt en jämförelse mellan svenskan och engelskan. Vidare diskuteras metaforernas skadlighet och metoderna för att undersöka cancermetaforernas skadlighet i avsnitt 7.2. I avsnitt 7.3 presenteras slutligen förslag på vidare forskning.

7.1 Cancermetaforer i svenska språket

Den föreliggande undersökningen har visat att metaforer är viktiga redskap för svenska språkbrukare när de talar om, och därmed tänker kring, sjukdomen cancer. Resultatet tyder på att cancermetaforer kan vara vanliga i svensk tidningstext och förmodligen i svenska språket i allmänhet. Detta var också att vänta, eftersom tidigare forskning visat att metaforer är viktiga i språkliga och konceptuella konstruktioner av sjukdomar och att metaforer ofta spelar en viktig roll i medias representationer av sjukdomar (Semino 2008:175–176).

Vidare har analysen visat att de svenska metaforerna för cancer är flera och varierade. Vi använder i svenskan ett flertal konkreta koncept såsom kamp, människor, rättegång, jakt, föremål, brottning och djur för att konceptualisera cancer. Resultatet stöds av bland annat Lakoff & Johnson (1980:201) som menar att vi behöver många olika metaforiska perspektiv för att förstå ett abstrakt koncept. Av de 15 konceptuella metaforerna som identifierades i materialet var det 7 stycken som med sannolikhet är vedertagna konceptuella metaforer. Dessa var *CANCER ÄR KAMP*, *CANCER ÄR MÄNNISKA*, *CANCER ÄR RESA*, *CANCER ÄR KRIG*, *CANCER ÄR RÄTTEGÅNG*, *CANCER ÄR JAKT* och *CANCER ÄR DJUR*. Av de övriga åtta konceptuella metaforerna kan fyra ses som underordnade kampmetaforen (*CANCER ÄR BROTTNING*, *CANCER ÄR BOXNING*, *CANCER ÄR SLAGSMÅL* och *CANCER ÄR BRÅK*) medan de sista fyra (*CANCER ÄR TING*, *CANCER ÄR TÖRNEN*, *CANCER ÄR UTFORSKNING* och *CANCER ÄR OFFER*) hade få belägg och liten spridning i materialet, varför det inte går att säga säkert att de verkligen är konceptuella metaforer.

Av de olika konceptuella metaforerna identifierade i materialet var *CANCER ÄR KAMP* den absolut vanligaste. Kampmetaforen utgjorde över hälften av de 240 språkliga metaforerna och var tre gånger så vanlig som den näst vanligaste konceptuella metaforen, *CANCER ÄR MÄNNISKA*. Resultatet stödjer således den engelska forskningen som framhåller att kampmetaforen dominerar språket om cancer (se till exempel Demmen m.fl. 2015:207). Man bör dock vara medveten om att valet av material kan ha påverkat det höga antalet kampmetaforer. Tidningar ska trots allt väcka uppmärksamhet och sälja nummer, och det skulle kunna vara så att kampmetaforen är mer lämpad än exempelvis resemetaforen för det syftet. Under den månad från vilken metaforerna i materialet är insamlade gick dessutom ett flertal kändisar bort i cancer, vilket flera tidningar också skrev om. Såväl valet av tidningstext som valet av tidsperioden januari 2016 kan följaktligen ha påverkat resultatet. Mer forskning om användningen av cancermetaforer i andra texttyper än tidningstext skulle behövas för att bekräfta om kampmetaforen dominerar i det svenska språket.

Det bör upprepas att jag i detta arbete, till skillnad från mycket engelsk forskning, har skiljt på kampmetaforer och kampmetaforer med krigiska inslag. Detta gjorde jag bland annat eftersom Seale (2001) motsätter sig kampmetaforens påstådda många militära associationer. Enligt Seale (2001) behöver en kampmetafor inte ha militära associationer, något som denna studie också bekräftar. Metaforerna med militära och krigiska inslag var nämligen relativt få i materialet. Även om vi i svenskan konceptualiserar cancer som en kamp verkar det vara sällan som kampen utgör ett fullskaligt krig. Jag menar därför att den konceptuella metaforen *CANCER ÄR KRIG* bör ses som en underordning till *CANCER ÄR KAMP*.

Som redan nämnt bör även metaforerna *CANCER ÄR BROTTNING*, *CANCER ÄR BOXNING*, *CANCER ÄR SLAGSMÅL* och *CANCER ÄR BRÅK* ses som underordnade kampmetaforen. Dessa fyra metaforer förekom sällan och hade liten spridning i materialet. Brottning, boxning och slagsmål är dock olika former av kamper och det är också vanligt att diskussioner och bråk talas om i termer av kamp (se till exempel Lakoff & Johnsons 2003/1980:4 resonemang om *ARGUMENT IS WAR*). Existensen av dessa fyra metaforer i materialet tyder på att språkbrukare kan använda sig av vedertagna konceptuella metaforer, som till exempel *CANCER ÄR KAMP*, för att skapa egna, innovativa metaforer, som exempelvis *CANCER ÄR BOXNING*. Att vi kan förstå en innovativ metafor som *CANCER ÄR BOXNING* beror delvis på att den är underordnad kampmetaforen och därmed delar kampmetaforens struktur. Ett annat exempel på hur innovativa metaforer kan förlita sig på redan existerande konceptualiseringar av sin måldomän är metaforen *CANCER ÄR TÖRNEN*, en liknelse som anspelar på vanliga föreställningar om cancer som något främmande och invaderande (se avsnitt 5.2.11).

7.1.1 Jämförelse mellan svenska och engelska

En jämförelse mellan hur cancermetaforer används i svenskan och engelskan resulterar framför allt i likheter. Totalt 7 av de 15 konceptuella metaforerna identifierade i materialet har tidigare identifierats i engelsk forskning (*KAMP*, *MÄNNISKA*, *RESA*, *KRIG*, *RÄTTEGÅNG*, *JAKT* och *DJUR*) och de tre vanligaste konceptuella metaforerna i materialet (*KAMP*, *MÄNNISKA* och *RESA*) är dessutom metaforer som identifierats som de vanligaste i olika engelska studier (se till exempel Gibbs & Franks 2002 där resemetaforen var vanligast och Williams Camus 2009 där kampmetaforen och människometaforen var vanligast). Med andra ord verkar det som att vi i svenskan och engelskan konceptualiserar cancer på liknande sätt.

Likheterna i hur cancermetaforer används i svenskan och engelskan kan eventuellt förklaras med att det finns många likheter mellan svensk och brittisk/amerikansk kultur. Enligt

konceptuell metaferteori baseras konceptuella metaforer på våra erfarenheter av omvärlden (se Lakoff & Johnson 2003/1980:39). Dessa erfarenheter är många gånger gemensamma för flera kulturer varför de konceptuella metaforerna är det med (jfr Vogel 2011:66). Sverige, Storbritannien och USA är alla tre länder i den så kallade västvärlden. Vår västerländska kultur innebär att vi delar flera erfarenheter, som till exempel hur det är att befinna sig i en kamp eller på en resa och hur en rättegång fungerar. Därmed kan vi i både svenskan och engelskan använda oss av dessa erfarenheter när vi talar om och tänker kring cancer.

Analysen av de konceptuella cancermetaforerna i materialet visade emellertid på några möjliga skillnader mellan cancermetaforanvändningen i svenskan och engelskan. Till exempel var det få metaforer i materialet som hade militära associationer, till skillnad från i engelsk forskning där militära associationer är vanliga (se till exempel Clarke 1992:108). Skillnaden skulle kunna bero på att kampmetaforens militära associationer är överdrivna i engelsk forskning (som till exempel Seale 2001 menar) eller på valet av materialet i föreliggande undersökning. Skillnaden skulle dock också kunna bero på att svensk och engelsk/amerikansk kultur har olika erfarenheter av krig. Sverige har inte befunnit sig i krig i modern tid och det är möjligt att vi därför är mindre benägna att tänka och prata i termer av krig, än vad man är i Storbritannien och USA där erfarenheten av krig är en annan.

En annan möjlig skillnad vore att CANCER ÄR RÄTTEGÅNG är en mer vedertagen konceptuell metafor i svenskan än i engelskan. Rättegångsmetaforen nämns nämligen i engelsk forskning men endast i förbigående (se Clarke 1992 och Seale 2001) och den återfinns inte i någon av de studier där de andra vanliga konceptuella metaforerna i materialet förekommer.

Ytterligare en möjlig skillnad vore att CANCER ÄR RESA är mindre vanlig i svenskan än i engelskan. Resemetaforen var nämligen anmärkningsvärt mindre frekvent i materialet än kampmetaforen (13,8 % jämfört med 50,8 %). Användningen av resemetaforen skiljde sig dessutom till viss del från den användning som tidigare har beskrivits av engelsk forskning. Till exempel framställde resemetaforen visserligen den sjuke som en resenär, men cancer framställdes aldrig som en följeslagare.

Slutligen tyder analysen av cancermetaforerna på att det kan finnas en skillnad mellan hur vi talar om och konceptualiserar cancerforskning i svenska och engelska. De konceptuella metaforer i materialet som berörde cancerforskning var CANCER ÄR RESA, CANCER ÄR JAKT och CANCERFORSKNING ÄR UTFORSKNING. Andra konceptuella metaforer likt de som i engelsk forskning liknat cancerforskning vid att lösa ett pussel eller en gåta återfanns inte. Detta skulle dock kunna bero på materialets ursprung. Williams Camus (2009), som identifierade CANCER IS A PUZZLE och CANCER IS A RIDDLE, studerade populärvetenskapliga artiklar. Möjligen används fler och mer varierade metaforer om cancerforskningen i populärvetenskapliga texter.

7.2 Metaforernas skadlighet

I den föreliggande undersökningen har jag studerat sex cancermetaforers skadlighet utifrån vad jag har identifierat som två skilda synsätt inom cancermetaforforskningen: det ena synsättet (med förespråkare såsom Susan Sontag) menar att vissa cancermetaforer är skadliga till naturen, medan det andra synsättet (med förespråkare såsom Elena Semino) menar att det är sättet en metafor används på som avgör. Analysen av cancermetaforerna har dock visat att båda synsätten har sina begränsningar.

När det gäller det första synsättet har det visat sig att det saknas utförliga metodbeskrivningar för studier av de perspektiv som metaforer anlägger på cancererfarenheten. Det verkar som att många av kritikerna mot kampmetaforens natur, exempelvis Sontag (1989) och Williams Camus (2009), baserar sin kritik på sin egen upplevelse och intuition. Föreliggande undersökning har dessutom bekräftat att ingen metafor är enbart bra eller dålig (jfr Reisfield & Wilsons 2004). Metaforer som CANCER ÄR RESA och CANCER ÄR MÄNNISKA som vid första anblicken verkar främjande har egna svagheter, och starkt kritiserade metaforer som CANCER ÄR KRIG kan användas på stärkande sätt.

När det gäller det andra synsättet menar jag att det finns en brist i Seminos m.fl. (2015) resonemang om att de enda metaforer som är potentiellt skadliga eller främjande för cancersjuka är de som påverkar cancersjukas agens. För det första var det som analysen i avsnitt 6.2 visade många cancermetaforer i materialet som inte kunde kategoriseras som stärkande eller försvagande enligt Seminos m.fl. (2015) modell. Jag finner det tvivelaktigt att det skulle innebära att dessa metaforer är neutrala, det vill säga att användningen av dem inte påverkar cancersjuka eller deras anhöriga på något sätt. För det andra är det möjligt att även metaforer som används stärkande kan bidra till att på sikt upprätthålla skadliga bilder av sjukdomen. Som jag skrev i min studie av kampmetaforer:

När man pratar om att vinna mot cancer säger man implicit att cancer är något man kan förlora mot. På så sätt vidmakthåller man bilden av cancer som något den sjuka ska kämpa mot och som något som den som dör inte har varit stark nog att besegra. (Sandström 2015:52.)

När det gäller de sex konceptuella metaforerna vars skadlighet har analyserats i föreliggande studie, visade den kombinerade analysen av metaforernas perspektiv och agens i kapitel 6 att samtliga metaforer har potentialen att vara skadlig för cancersjuka, antingen för att de anlägger ett skadligt perspektiv på cancererfarenheten eller för att de kan användas på ett skadligt sätt. Med tanke på hur vedertagna de sex konceptuella metaforerna verkar vara, och med tanke på att de flesta har styrkor utöver sina svagheter, tycks det enligt mig orimligt att förespråka att de helt slutar att användas. Däremot menar jag att min studie har visat att det finns anledning att vara försiktig med användningen av cancermetaforer, särskilt metaforer såsom CANCER ÄR KAMP, CANCER ÄR KRIG och CANCER ÄR RÄTTEGÅNG som bär på starka implikationer om ansvar och skuld. Detta gäller i tidningstext, där porträtteringar av sjukdomar kan ha stor påverkan på personer som är sjuka, deras anhöriga och allmänhetens syn på sjukdomar (se Clarke 1992:105 och Semino 2008:176), men även i andra sammanhang.

7.3 Framtida forskning

Sätten vi talar om och därmed tänker kring cancer kan konsekvenser för såväl cancersjuka som för personer i deras närhet, något vi i Sverige behöver större medvetenhet om och förståelse för. Därmed behövs mer svensk forskning om ämnet cancermetaforer. Bland annat vore det intressant att undersöka användningen av cancermetaforer i andra texttyper än tidningstext, till exempel cancersjukas tal, myndighetstexter, välgörenhetskampanjer samt vetenskapliga och populärvetenskapliga texter. Används cancermetaforer olika i olika texttyper och i olika kontexter? Dominerar kampmetaforen enbart i tidningstext eller i andra sammanhang också? Intressant vore även större undersökningar av tidningstext. Används till exempel olika cancermetaforer för olika syften i tidningstext? Även likheterna och

skillnaderna mellan användningen av cancermetaforer i svenskan och engelskan kan med fördel studeras närmare.

När det gäller cancermetaforernas skadlighet skulle det enligt min mening behövas forskning på hur metaforer uppfattas av cancersjuka och deras anhöriga. Även om studier av cancermetaforers natur och användning bidrar med viktig förståelse för hur cancermetaforer kan påverka cancersjukas välmående, behöver vi veta hur metaforer faktiskt upplevs av dem som drabbas av cancer. Förståelse för hur cancermetaforer faktiskt upplevs vore ett viktigt steg framåt i arbetet för en förbättrad tillvaro för cancerdrabbade.

Källor

- Bergström, Annika, 2010: *Temperatur i språk och tanke. En jämförande semantisk studie av svenska temperaturadjektiv*. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 37. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Bolander, Maria, 2012: *Funktionell svensk grammatik*. 3 uppl. Stockholm: Liber.
- Bowker, Judith, 1996: Cancer, Individual Process, and Control: A Case Study in Metaphor Analysis. *Health Communication* 2004:1. S. 91–104.
- Britz, Sarah, 2015: Cancersjuka dör inte för att de inte kämpar. (01.04.2015.)
<http://m.gp.se/nyheter/goteborg/1.2674224-cancersjuka-dor-inte-for-att-de-inte-kampar>
- Clarke, Juane N., 1992: Cancer, Heart Disease, and AIDS: What Do The Media Tell Us About These Diseases? *Health Communication* 1992:2. S. 105–120.
- Croft, Willam & Cruse, Alan, 2004: *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deignan, Alice, 2005: *Metaphor and corpus linguistics*. 6 uppl. Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Demmen, Jane; Semino, Elena; Demjén, Zsófia; Koller, Veronika; Hardie, Andrew; Rayson Paul & Payne, Sheila, 2015: A computer-assisted study of the use of violence metaphors for cancer and end of life by patients, family carers and health professionals. I: *Journal of Corpus Linguistics* 2015:2. S 205–231.
- Geeraerts, Dirk, 2006: *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Evans, Vyvyan & Green, Melanie, 2006: *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Gibbs, Raymond W. & Franks, Heather, 2002: Embodied Metaphor In Women's Narratives About Their Experience With Cancer. *Health Communication* 2002:2. S. 139–165.
- Lakoff, George, 2006: The contemporary theory of metaphor. I: Geeraerts, Dirk (Red.): *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Berlin: Mouton de Gruyter. S.185–238.

- Lakoff, George & Johnson, Mark, 1980: The metaphorical structure of the human conceptual system. *Cognitive science* 1980:2. S.195–208.
- Lakoff, George & Johnson, Mark, 2003/1980: *Metaphors we live by*. (Nytryck med ett nytt efterord.) Chicago: University of Chicago Press.
- Marhula, Joanna & Rosinski, Maciej, 2014: Identifying metaphor in spoken discourse: Insights from applying MIPVU to radio talk data. *Studia anglica redoviensia* 2014:85. S. 32–43.
- Nationalencyklopedin. (24.08.2016.) <http://www.ne.se/>
- Pragglejaz Group, 2007: MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse. *Metaphor and symbol* 2007:1. S. 1–39.
- Reisfield, Gary M. & Wilson, George R., 2004: Use of Metaphor in the Discourse on Cancer. *Journal of Clinical Oncology* 2004:19. S. 4024–4027.
- Sandström, Julia, 2015: *Kämpa för livet. En studie av kampmetaforer om cancer*. Kandidatuppsats, Umeå universitet. <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:820645/FULLTEXT01.pdf>
- Seale, Clive, 2001: Sporting cancer: struggle language in news reports of people with cancer. *Sociology of Health & Illness* 2001:3. S. 308–329.
- Seale, Clive, 2002: Cancer Heroics: A Study of News Reports with Particular Reference to Gender. *Sociology* 2002:1. S. 107–126.
- Semino, Elena, 2008: *Metaphor in Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Semino, Elena; Demjén, Zsófia; Demmen, Jane; Koller, Veronika; Payne, Sheila; Hardie, Andrew & Rayson, Paul, 2015: The online use of ‘Violence’ and ‘Journey’ metaphors by cancer patients, as compared with health professionals: a mixed methods study. *BMJ Supportive & Palliative Care*. (05.03.2015.) <http://spcare.bmj.com/content/early/2015/03/05/bmjspcare-2014-000785>
- Skott, Carola, 2002: Expressive Metaphors in Cancer Narratives. *Cancer Nursing* 2002:3. S. 230–235.
- Sontag, Susan, 1989: *Illness as Metaphor and AIDS and Its Metaphors*. New York: Picador.
- Steen, Gerard, Dorst, Aletta G., Herrmann, J. Berenike, Kaal, Anna A., Krennmayr, Tina & Pasma, Trijntje, 2010: *A method for linguistic metaphor identification: from MIP to MIPVU*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Pub. Co.
- Strzelecka, Elzbieta, 2003: *Svenska partikelverb med in, ut, upp och ner. En semantisk studie ur kognitivt perspektiv*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 62.) Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk.

Svanlund, Jan, 2001: *Metaforen som konvention. Graden av bildlighet i svenskans vikt- och tyngdmetaforer*. (Stockholm studies in Scandinavian philology, N.S., 23.) Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Svanlund, Jan, 2007: Metaphor and convention. *Cognitive linguistics* 2007:1. S. 47–89.

Vogel, Anna, 2011: *Språket, kroppen och tankarna*. Lund: Studentlitteratur.

Williams Camus, Julia T., 2009: Metaphors of cancer in scientific popularization of articles in the British press. *Discourse Studies* 2009:4. S. 465–495.

Västerbottens läns landsting, 2011: Vanliga frågor och svar om cancer. (17.03.2016.)
<http://www.1177.se/Vasterbotten/Tema/Cancer/Cancerformer-och-fakta/Fakta-om-cancer/Vanliga-fragor-och-svar-om-cancer1/>